

Een roemrijke bladzijde uit onze krijgsgeschiedenis.

DOOR

C. C. DE GELDER,
res. Kolonel van den Generalen Staf.

(Vervolg en slot van blz. 597.)

Verschillende groote Belgische steden waren, na de overwinning bij Ramillies (1706), den geallieerden in handen gevallen en onder het bestuur der Staten-Generaal gesteld, hetgeen evenwel bij de inwoners allerminst in goede aarde scheen te zijn gevallen. Voorts hadden vele dezer steden geen, of nagenoeg geen bezetting¹⁾, zulks teneinde het veldleger niet te verzwakken. Het resultaat van een en ander was echter, dat men aan Fransche zijde plannen ging smeden voor aanslagen, waarbij eerst aan Meenen, Dendermonde, Antwerpen, ja zelfs aan Brussel werd gedacht en mede werd overwogen, dat hun val allicht dien der kleinere plaatsen zou medebrengen, o.a. ook van Oudenaarde, het knooppunt tusschen Vlaanderen en Brabant (5).

Dan rijpte het denkbeeld om, door bemiddeling van den brigadier LA FAILLE, voormalig baljuw van Gent, deze plaats te verrassen, na alvorens door middel van demonstraties, o.a. uit Namen, of van LAMOTHE tegen Ostende, de aandacht der geallieerden in andere richting te hebben geleid.

Op 3 Juli breekt DE RUFFEY op, met 2000 ruiters, 1000 grenadiers en 1000 man infanterie, schijnbaar voor een fouragering in de richting van Petit-Enghien; vervolgens neemt DE CHÉMERAULT het commando over en voert de troepen over Ninove tot voor Gent, alwaar zij in den morgen van 5 Juli, zeer vermoeid, aankomen (het voetvolk is achtergebleven) en LA FAILLE aantreffen met ± 60 man van zijn regiment. Dezen komen verkleed in de stad, overvallen de poortwacht en laten de Fransche cavalerie binnen.

Nu had weliswaar de generaal MURRAY eenige vermoedens gekregen en de bezetting enigszins versterkt; voorts was hij in de nabijheid van Gent gebleven; hij vond echter, toen het bericht der overvalling hem bereikte, de poorten reeds gesloten en ontving al spoedig den last het land van Waas te dekken.

Voorts was er nog de geallieerde bezetting in het slot. Deze werd echter geheel omsingeld en kreeg spoedig gebrek aan levensmiddelen, zoodat zij genegen bleek om te capituleeren, met vrijen aftocht naar Sas-van-Gent.

Inmiddels bezette LAMOTHE, zonder slag of stoot, Brugge, vermees-

¹⁾ Gent, met groote magazijnen, bijv. 300 man, Brugge nihil, Leuven en Kortrijk één bataljon.

terde in de volgende dagen het fort Plassendael (bij Ostende) en beproefde zelfs een aanslag op Damme, welke intusschen door de inundaties werd gekeerd.

Voorts was, in den avond van 4 Juli, het geheele Fransche leger in vier colonnes opgebroken, met niet duidelijk gedefinieerd doel, doch waarschijnlijk teneinde de behaalde voordeelen te verzekeren en de geallieerden tot een aanval te dwingen. De marschprestatie bleek wederom zeer groot; men marcheerde toch den geheelen nacht door, op slechte wegen en onder regenbuien, passeerde de Senne bij Lembeek en Tubize en hield eerst halt bij Hautcroix en Pepinghe, teneinde de achterblijvers in te wachten.

Na eenige uren ging de marsch in 2 colonnes verder, de rechter-colonne op den molen van Goycke, de andere op Ninove, zoodat reeds ten \pm 8.00 nam. alhier de Dender kon worden gepasseerd en richting genomen op Aalst.

Op den 6en Juli werd deze plaats doorgetrokken en kampeerde het leger in de lijn Erondegem, Lede, Schellebelle.

Inmiddels had VENDÔME, die zich geenszins gerust voelde, met het oog op mogelijke bewegingen der geallieerden, zelf, bij Ninove, het commando over de achterhoede op zich genomen. En voor zijn voorzichtigheid bestond wel eenige reden; immers de artillerie, welke aan den staart marcheerde, onder eigen bedekking en met op de rechterflank het korps Biron, had in groot gevaar gezweefd, aangezien van geallieerde zijde vele lichte troepen in aantocht waren en o.a. een deel der bagagetreinen vermeesterden. De artillerie-commandant, DE ST. HILAIRE, wist echter zijn vuurmonden, bij de abdij Beauprêz, over de Dender in veiligheid te brengen ¹⁾.

En zoo was dan de *zeer verrassende en stoutmoedige manoeuvre* met succes bekroond, scheen Gent e.a. met alle voorraden vast in Fransche handen en het initiatief weder geheel aan hunne zijde gekomen.

De vele demonstraties aan Fransche zijde hadden MARLBOROUGH volkomen in het onzekere gebracht, doch hem wèl aanleiding gegeven om zijn leger marschvaardig te houden. Op 4 Juli, ten 10.00 nam., ontving hij het eerste bericht en weldra meer omtrent een beweging van het Fransche leger in westelijke richting, waarop, nog in dien nacht, het bevel aan MURRAY ging om één bataljon (uit Ath, Kortrijk of Meenen) naar Oudenaarde te verplaatsen ²⁾, terwijl geleidelijk het geheele leger op marsch werd gebracht naar de lijn Lennick—Anderlecht, echter, volgens (10, blz. 50), niet met groote voortvarendheid. Blijkbaar verwachtte men thans *een aanval* aan die zijde.

De ruitery van BÜLOW aanschouwde echter in den namiddag een

¹⁾ De Franschen vernielden de bruggen over de Dender.

²⁾ Ook werd de brigadier DE CHANLOS als commandant aangewezen en ontving het regiment dragonders van H. DE CORT, bn. DE WALEF nog de opdracht om het garnizoen te versterken, waartoe het zich door den vijand heensloeg.

deel der naar Goijcke *voorbijtrekkende* Franschen en zond hiervan bericht, waarop deze generaal van MARLBOROUGH, die zich ongesteld voelde, weliswaar de vrije hand kreeg, doch hiervan — hij had eerst ten 11.00 nam. zeer vermoeide infanterie ter beschikking — geen gebruik kon maken.

Op een loos alarm, dat de Franschen tóch in slagorde nadereñ, wordt de rechtervleugel des nachts nog versterkt en laat men de troepen zelfs in stelling komen; bij het aanbreken van den dag (6 Juli) blijkt echter, dat de vijand volkomen is verdwenen.

Er worden thans drie detachementen lichte troepen uitgezonden en wel:

1. VON BOTHMER, met 3 regimenten dragonders en 1 regiment ruiters naar Dendermonde (op het bericht, dat de vijand bij Aalst is);
2. VON SCHULENBURG, met 10 esk. en 5 bat. naar Ninove; deze had nog eenig succes (zie hierboven);
3. VON WEENE, met 10 esk. meer oostelijk daarvan.

Het leger wordt tezelfder tijd vooruitgebracht tot Assche, in afwachting van de komst van EUGENIUS.

Wanneer men nu de bronnen vergelijkt, dan krijgt men den indruk, dat MARLBOROUGH de *werkelijke* bedoeling der Franschen te laat heeft onderkend, verrast of gedeprimeerd is geweest en (wellicht dientengevolge) ongesteld, althans *niets* wordt met kracht aangevat en in elk geval heeft hij zich de gelegenheid, om den Franschen, met hun sleep van treinen, tijdens den marsch een zwaren slag toe te brengen, laten ontglippen¹⁾. En dan komen nog de jobstijdingen betreffende Gent en Brugge! De algemeene verslagenheid der bevelhebbers is groot.

Gelukkig verschijnt nu, als deus ex machina, Prins EUGENIUS, met zijn escorte; de troepen zijn nog achter, doch hij weet, warm gesteund door de eveneens aangekomen gedeputeerden, aanstonds aan de moede-loosheid een einde te maken en wijst er op, dat men Vlaanderen e.a. in geen geval moet prijsgeven.

Zoодоende wordt op 7 Juli in den krijgsraad, met OUWERKERK, de Stafchefs CADOGAN en VON DOPF, zoomede genoemde gedeputeerden, besloten om den troepen eerst een paar dagen rust te geven, doch tevens dezen tijd te benutten om alles zorgvuldig voor te bereiden en

¹⁾ (4) schrijft (blz. 26): „Notre marche, qui avait duré quarante-huit heures à la vue d'un ennemi entreprenant et dans des chemins très difficiles, fut une des plus hardies, qu'on eut vues depuis longtemps. Si le duc de M., qui était en personne à la tête de son avantgarde (?), lorsque nous arrivâmes près du moulin de Goijck, nous eut attaqués, pendant que nos colonnes étaient séparées sans pouvoir se secourir, il aurait pu avoir de grands avantages sur nous”.

(10), blz. 50, laat de geallieerde voorhoede eerst tegen 9.00 voorm. aan het kanaal van Brussel verschijnen, den Hertog ontbijten en zich te ruste leggen. Daarbij kwam nog de opstopping der treinen, welke den rechtervleugel 3 uur vertraging bezorgde. „On perdit la plus belle occasion, qui peut-être de toute la guerre s'est présentée pour défaire la plus grande partie de l'armée de Mr. DE VENDOSME”. Achteraf beschouwd is dit natuurlijk juist, echter . . . la critique est aisée.

de Keizerlijke ruitery in te wachten, welke Brussel dan kan dekken. Daarna zal echter, met grooten spoed, over Lessines naar Oudenaarde worden gemarcheerd, vanwaar men op de verbindingen des vijands kan opereeren en dezen wellicht tot een aanval dwingen.

Inderdaad gaat dan ook op 9 Juli, ten 2.00 voorm., alles op marsch naar de Dender en vinden wij het leger reeds des middags bij Herfelingen. En thans naar de overzijde.

III.

In het Fransche opperbevel heerschte wederom oneenigheid.

VENDÔME meende allereerst Oudenaarde door een beleg te moeten vermeesteren, wilde te dien einde met de hoofdmacht stelling nemen op den rechter Schelde-oever, achter de Swalme, en zich aldaar door verschansingen dekken. De geallieerden zouden de stad dan, behalve door een rechtstreekschen aanval, slechts over Dendermonde of Ostende te hulp kunnen komen. Inmiddels moest dan het detachement CHÉMERAULT, uit Gent, de vesting insluiten; dit geschiedde metterdaad op 9 Juli, terwijl ook met het bijeenbrengen van pioniers en den aanvoer van belegerings-geschut reeds een aanvang werd gemaakt.

Voorts zou BERWICK, die het Fransche leger a. d. Moezel commandeerde, het leger van EUGENIUS volgen en o.a. beletten, dat het Namen of Charleroi belegerde; mocht het echter bij MARLBOROUGH aansluiten, zoo kon ook BERWICK zich met VENDÔME vereenigen.

BOURGONDIË was evenwel weder een andere meening toegedaan en wilde eerst eens zien, wat de geallieerden gingen uitrichten, m.a.w. het initiatief zou opnieuw worden prijsgegeven; intusschen ... hij wenschte 's Konings beslissing daaromtrent in te roepen.

Nu had op 9 Juli, vermoedelijk naar aanleiding van het bericht, dat de geallieerden van Assche waren opgebroken, een stormachtige krijgsraad plaats. VENDÔME meende hen bij Ath of Lessines den Dender-overgang te moeten betwisten; de meerderheid echter oordeelde het beter om achter de Schelde terug te gaan, deze, zoowel bij Oudenaarde, als op den verderen loop, door een cordon van versterkte posten te bewaken, Meenen te gaan belegeren en ten slotte BERWICK te doen oprukken naar Mons en Doornik.

Het kostte VENDÔME al te veel moeite om een dergelijk besluit te aanvaarden; zodoende ontstaat weer de gebruikelijke tusschenvorm: men treuzelt, geeft Gent en Brugge garnizoenen en zal dan verder 's Konings bevelen maar afwachten.

In den morgen van 10 Juli neemt VENDÔME, met een groot deel der troepen, stelling bij Gavere, alwaar bruggen over de Schelde zullen worden geslagen; een ander gedeelte blijft nabij Gent, om aldaar de rivier over te gaan, terwijl eindelijk de CHÉMERAULT weer zal aansluiten.

Men heeft dan echter zéér onvoldoende gegevens betreffende den tegenstander en acht hem nog verre, o.a. doordien de legering bij

Herfelingen de spionnen had misleid¹⁾; zodoende begint eerst in den morgen van den 11en, tusschen 9.00—10.00 voorm., in alle kalmte de overtocht van het Fransche leger, aanvangende met de troepen van BRON, welke tegen 11.00 voorm. als voorhoede in de vlakte van Heurne verschijnen (\pm 3 tot 4 KM. van Oudenaarde), echter slechts met de bedoeling om het legerkamp uit te zetten en te fourageeren, derhalve in min of meer opgeloste orde.

De overige troepen volgden geleidelijk; alleen was verzuimd om de artillerie te verwittigen. Gelukkig had ST. HILAIRE, met de pontons, 10 stukken en de noodige munitie medegezonden — de eenige artillerie, welke wij dien dag aan Fransche zijde zullen zien optreden.

IV.

Aan geallieerde zijde had men zich — wij vermeldden dit reeds — de beide rustdagen ten nutte gemaakt, colonnewegen doen verkennen en verbeteren, voorts de treinen verminderd en strenge orders gegeven om alle particuliere voertuigen uit de colonnes te weren (op straffe van plundering).

Als voorhoede ging, in den avond van 8 Juli, de Engelsche Stafchef CADOGAN, met generaal v. RANTZAU, 8 bat., 6 kanonnen en den pontontrein, vooruit. De hoofdmacht volgde in 4 colonnes (zijnde twee infanterie-colonnes, de artillerie achteraan, in de flanken door de cavalerie gedekt), terwijl ALBEMARLE, met een achterhoede (30 esk., een korps grenadiers en 12 stukken), nog in stelling bleef tegenover Aalst.

Om 2.00 voorm. (9 Juli) *in alle stilte* afgemarcheerd, kwam het leger tegen den middag bij Herfelingen, waar in marschcolonne werd gerust en een deel der tenten opgezet.

Ten 4.00 nam. brak de voorhoede weder op en bereikte in den nacht de Dender bij Lessines, alwaar bruggen zouden worden geslagen.

Het gros ging ten 7.00 nam., na de taptoe, weder in beweging, kwam ten 4.00 voorm. te Ghislenghien, waarna eerst de cavalerie ten 10.00 voorm. (10 Juli) den overtocht kon beginnen en, in den laten avond van dien dag, het geheele leger over was.

Thans gold het, *eerder* dan de Franschen, die men bij Gavere wist, de Schelde te overschrijden, immers men moest dezen geen gelegenheid geven, om zich daarachter te verschansen. Zodoende blijft doortasten en spoed het parool. CADOGAN gaat derhalve met een versterkte voorhoede (16 bat., 8 esk., 12 stukken en de pontons) den 11en Juli reeds ten 1.00 voorm. weer op marsch, met opdracht om \pm 1 KM. beneden Oudenaarde ten minste vier bruggen over de, 30 M. breede, Schelde te slaan, over te gaan, een geschikte legerplaats te kiezen en den vijand te doen verkennen.

¹⁾ Het vernielen van alle bruggen over de Dender belemmerde ook de eigen verkenning.

Zijn cavalerie kwam ten 9.00 voorm. te Oudenaarde, doorschreed de stad en stelde zich, aan de W.zijde van de Schelde, achter de Eijnebeek, front naar Heurne op; zoodra een brug gereed was, volgden aanstonds de infanterie en artillerie, zonder dat echter aanvankelijk een bepaald bruggehoofd werd gevormd.

Het leger volgde eerst tegen 9.00 voorm. in 4 colonnes en had toen ten minste nog 3 tot 4 uur te marcheeren om de Schelde te bereiken; er heerschte echter onder de troepen groote geestdrift, zoodat er vlot werd geloopt.

De ruitery verscheen reeds tegen den middag aan de Schelde, de rechtercolonne (Hollandsche cavalerie) vormde een flankdekking tegenover de Fransche troepen bij Gavere.

Tusschen 1.00—2.00 nam. kwamen nu vijf bruggen over de Schelde gereed en begon het gros van het leger, deels ook dóór Oudenaarde, de rivier over te trekken.

En zoo krijgt men het wonderlijke verschijnsel, dat, slechts enkele kilometers van elkaar verwijderd, beide partijen een rivierovertocht verrichten, zonder veel van elkaar te weten. De Franschen hebben thans wèl vernomen, dat er vijand nadert, doch gelooven slechts aan detachementen en, zooals (4) eerlijk toegeeft: „l'on ne crût pas qu'ils passeraient l'Escaut si tôt”¹⁾.

Doch weldra zouden de legers elkaar op den W.oever ontmoeten, beide met verkeerd front!

V.

En thans een blik op het terrein (8).

De Schelde vormt, tusschen Oudenaarde en Gavere, een bocht en stroomt door lage weilanden van ten minste een KM. breedte; verder westelijk liggen eenige bodemverheffingen, o.a. die van Oijke en die, welke de geallieerden voor hunne eerste opstelling bezigden. Daartusschen vloeien eenige beekjes, welke, in hun bovenloop van geringe beteekenis, in de weilanden tot ernstige hindernissen uitdijen.

Oudenaarde zelf ligt in de diepte, was niet zwaar versterkt, doch werd gedeeltelijk door inundaties gedekt.

In 't algemeen maakt de landstreek, met zijn vele kampen bouwland, talrijke slooten en heggen, vruchtboomen, kasteelen, kerktorens en windmolens, een Nederlandschen, alzoo weinig overzichtelijken, indruk.

Wij zagen nu CADOGAN's cavalerie de rivier overgaan en vermeldden reeds de voorhoede van BIRON bij Heurne; uiteraard moest tusschen beide eenig geschermtsel ontstaan, hetwelk zich, door de aankomst van nieuwe afdeelingen²⁾ geleidelijk uitbreidde en bovendien den Franschen maarschalk de oogen begon te openen.

¹⁾ Zie ook (12) III-blz. 263.

²⁾ NATZMER ging, met zijn cavalerie (39 esk.), zelfs in draf (!), de bruggen over.

De Franschen waren volkomen verrast, doch begrepen spoedig, dat zij sterke krachten tegenover zich kregen.

Echter liepen de meeningen in het hoofdkwartier dermate uiteen, dat men het voorloopig niet waagde om krachtdadig op het eerste echelon der geallieerden aan te vallen, doch wilde volstaan met den vijand te beletten zich uit te breiden. Zoodoende lieten de Fransche aanvoerders zich zoowel de kans ontgaan, om 's vijands voorhoede afzonderlijk te slaan en op Oudenaarde terug te werpen, als die om zelf de gunstigste positie te bezetten.

Zij bepaalden zich er slechts toe, 7 Zwitsersche bataljons en eenige eskadrons in en om Heurne te plaatsen, terwijl de rest van het leger nog in opmarsch was. (Deze bataljons gingen later, zonder cavalerie, naar Eijne vooruit.)

Zoo blijft de toestand tot \pm 3.00 nam.

Dan echter begint de geallieerde infanterie, welke in versneld tempo naderde, zich op den W.oever van de rivier, in de beschikbare ruimte, te deploijeeren.

Typisch is het nu, dat men bij *beide* partijen een zekere aarzeling vindt om door te tasten; aan Fransche zijde heerscht zelfs onzekerheid, of men den slag zal aanvaarden, dan wel liever teruggaan (4, VIII blz. 35). Volgens den Chef v. d. Gen. Staf, DE PUYSEGUR, was immers het terrein voor een *aanval* al zéér ongeschikt; men kwam bijv. VENDÔME, die zelf dit terrein niet kende, betreffende den linkervleugel vertellen van een „ruisseau impraticable” en omtrent den rechtervleugel van „difficultés à cause d'un ruisseau et d'un marais”. Maar, zegt de Fransche schrijver: „il ne manquait à ces rapports que la vérité”.

Aangezien de „ondoorgaanbare” beek meermalen wordt vermeld (zie bijv. ook (4), blz. 390), meenen wij dit oordeel misschien te moeten verklaren uit het feit, dat *gesloten* infanterie-liniën een soortgelijke hinderenis, bovendien met zwaar kreupelhout omzoomd, natuurlijk niet *ordelijk* konden overgaan en men altijd eenige vrees koesterde, om, in dezen toestand, door cavalerie te worden aangegrepen.

Hoe het zij, het resultaat der berichten was, dat de Fransche colonnes voor een groot deel meer naar het W. uitbogen en zoodoende de troepen in en om Eijne zonder ondersteuning lieten. Hiervan maakte CADOGAN gebruik; hij greep de bezetting aan en wist het dorp te omsingelen en te vermeesteren, waarbij 4 bat. werden gevangen gemaakt. Zoodoende was thans de noodige ruimte voor den eigen opmarsch gewonnen.

Maakten wij nu melding van besluiteloosheid aan Fransche zijde, miste men daar den man, die niet slechts *wist* wat hij *wilde*, doch dit ook deed *uitvoeren*, bij de geallieerden constateert men aanvankelijk vrijwel hetzelfde en bleek MARLBOROUGH niet in de gunstigste con-

ditie ¹⁾). Echter hier is althans door het initiatief van anderen en ook van lagergeplaatsten veel goedgemaakt.

Zoo wisten de gedeputeerden EUGENIUS over te halen, om het bevel over den rechtervleugel op zich te nemen; deze laat de beek gedeeltelijk dichtgooien, het hout kappen en de troepen zich ontwikkelen op de vlakte van Heurne (\pm 5.00 nam.), aldus den Franschen linkervleugel in bedwang houdende.

Dan gaan de gedeputeerden VAN GOSLINGA en VAN RECHTEREN naar den eigen linkervleugel.

Het verdere verloop aan Fransche zijde denke men zich nu als volgt.

Primo ontbrak de artillerie, zooals wij reeds vermeldden, nagenoeg geheel; het is echter de vraag of zij, in dit terrein, veel zou hebben kunnen presteeren.

VENDÔME verlangde, dat BOURGONDIE met den *linkervleugel* (50 bat. en 180 esk.) mede zou vooruitgaan en den vijand aangrijpen; echter deze bevelhebber had, teneinde zich vrijheid van handelen voor te behouden, het opmarschterein meer achterwaarts gekozen, achtte thans, luisterend naar den raad van zijn omgeving, de hindernis (Molenbeek) voor zijn front te moeilijk en oordeelde het daarom beter *passief* te blijven en zich te verschansen. Slechts op zijn rechtervleugel ging GRIMALDI met 2 brigades naar voren, verdreef enkele vijandelijke bataljons, doch stuitte toen op de welgeordende troepen van ARGYLE en LOTTUM ²⁾. En zoo kon VENDÔME achteraf met zeker recht aan den Koning schrijven:

„Je ne pouvais pas deviner que cinquante bataillons et près de cent-quatre-vingts escadrons des meilleurs de cette armée se contenteraient de nous voir combattre pendant six heures, *et regarderaient cela, comme on regarde l'opéra des troisièmes loges*”.

Het eigenlijke gevecht kwam zodoende voor rekening van den *rechtervleugel*, welke dicht opeengepakt en voorwaarts geëchelonneerd stond en aanvankelijk de geallieerden wel eenigszins terugdrong.

Op den uitersten W.vleugel namen laatstgenoemden daar tegenover echter steeds in kracht toe; hun cavalerie (onder de generaals Hertog van WURTEMBERG, DE TILLY en luit.generaal DE HOMPESCH) dekte de flank en vormde tevens een soutien voor den maarschalk OUWERKERK, die met 20 bataljons in het gevecht ingreep. In overleg met de gedeputeerden streefde hij hierbij zelfs naar omvatting van den tegenstander, door het bezetten van de beheerschende hoogte van Oijk. Aanvankelijk vlotte deze aanval intusschen slechts matig.

Immers lt.generaal OXENSTIERNA (met 5 tot 6 bat.) had niet veel zin in den aanval, zoodat GOSLINGA reeds op het punt stond om *zelf* 2 bat.

¹⁾ (5) schijnt ons in zijn oordeel veel te gunstig. Men vergelijkte bijv. (10) en den brief, door GOSLINGA (op 12 Juli) geschreven aan de Staten van Friesland (20); doch wij vermeldden het reeds: MARLBOROUGH was ongesteld geweest en hij had bovendien, tijdens den nachtmarsch, nog met zijn paard in het water gelegen.

²⁾ Lt.generaal D'ARTAGNAN schrijft (4): „ne pouvant plus y faire remordre nos soldats par le feu terrible, que les ennemis faisaient dès qu'on les approchait”.

(Zwitser van DE STURLER) ten aanval te geleiden; dan echter ziet hij den Prins van Oranje (JOHAN WILLEM FRISO) naderen en deze generaal is aanstonds tot een offensief bereid en ... heeft feitelijk de beslissing gebracht.

Het is nu wel duidelijk, dat eene omvatting, èn door het vooruitspringen van den Franschen vleugel, èn door het gemis aan aanleuning van dezen, èn door de massale opstelling der troepen, werd begunstigd; echter men meene niet, dat de Franschen deze manoeuvre lijdzaam ondergingen; immers de infanterie beproefde herhaaldelijk tegenstooten, de Fransche cavalerie chargeerde meermalen, ja zelfs greep VENDÔME persoonlijk in, m.a.w. elke meter terrein moest worden veroverd. Dan gelast MARLBOROUGH de omvatting uit te breiden en lezen wij bij (5): „The execution of this movement was intrusted to the young prince of Orange ¹), whose impetuous spirit panted for distinction. Accompanied by general OXENSTIERNNA, he rushed with the infantry down the height, overlooking Marolen, penetrated through the defiles and, forming in two lines, was sustained bij twelwe squadrons of Danes, under count TILLY”. (Zie ook (26) e.a.)

Hij stuit aanvankelijk nog op hevigen weerstand, echter weldra blijkt, dat zijn verschijnen in den rug, bij vallende duisternis en intredend munitie-gebrek, op den vijand een geweldigen indruk maakt. Een paniek ontstaat en hiermede is feitelijk de nederlaag der Franschen bezegeld.

Omstreeks 9.00 nam. achtten de geallieerden het geraden den strijd te staken, wijl men vriend noch vijand meer kon onderkennen, en hieraan dankten talrijke vluchtelingen hunne redding. Echter geheele regimenten, verschillende hooge bevelhebbers ²), 700 officieren en tal van vaandels, standaarden en pauken vielen den overwinnaar in handen; in totaal mag het verlies der Franschen zeker worden geschat op: 6000 dooden en gewonden, 7 tot 8000 gevangenen en ± 9000 vluchtelingen (naar Doornik, Lille, Yperen, Kortrijk, enz.).

De verliezen der geallieerden waren veel geringer en kunnen worden gesteld op 1038 dooden en 2559 gewonden (8), waarvan de Staatsche troepen, met 350 dooden en 1006 gewonden, naar verhouding zeker het hoogste verlies-percentagè droegen ³); de Engelschen het laagste.

¹) Met de brigades WASSENAAR (Hollandsche garde, 3 bat.) en NASSAU—WOUDENBERG (MAIJ, NASSAU—WOUDENBERG, PALLANDT en OXENSTIERNNA, in totaal 5 bat.).

²) (7) vermeldt: 11 generaals en kolonels, 700 lagere officieren, ± 56 vaandels, 52 standaards, 15 pauken (de opgaven loopen uiteen; (4) echter, die ons suggereren wil, dat *geen* trophèen verloren gingen, is geheel onjuist). De afbeeldingen der vaandels e.a. bestaan nog (geteekend door A. BEEK). Wij vinden hier ook de krijgslist toegepast, om door het blazen van Fransche signalen, of het roepen van de bekende herkenningwoorden: „A moi Picardie; à moi Touraine” e. d. gevangenen te maken.

³) Maarschalk OUWERKERK brengt, in een schrijven aan den griffier FAGEL, hulde aan zijn onderbevelhebbers en vervolgt: „Tous les officiers et les troupes, sans distinction, ont fait tout ce qu'on pouvoit attendre de braves gens et de bons soldats”. (12 Juli 1708). En vele gedenkpenningen zijn hieraan toenmaals gewijd.

VI. De terugtocht van het Fransche leger en de vervolging.

„A tout seigneur tout honneur”. De Fransche maarschalk wilde zich in den avond geenszins gewonnen geven; hij beschikte immers nog over den ongeschokten linkervleugel en tevens over de — thans aangekomen — artillerie. Maar blijkbaar was hij wel een der weinigen, wier moreel nog niet had geleden; van alle zijden toch stroomden thans de jobstijdingen toe en zodoende moest hij, tegen wil en dank, eindelijk wel den terugtocht op Gent gelasten. Zelf vormde hij hierbij een achterhoede en trachtte de „achterwaartsche concentratie” althans ordelijk te doen verloopenen, maar, lezen wij (8):

„Der Rückzug gegen Gent, auf fünf dahin führenden Wegen angetreten, artete im Dunkel der Nacht bald in wilde Flucht aus”. En zodoende scheen voor de geallieerden — hadden zij het slechts geweten — een buitengewoon succes wel voor het grijpen te liggen.

Inmiddels echter bivakkeerden hunne troepen, uitgeput door den inspannenden marsch, den strijd en in afwachting van eene voortzetting van den slag, op het gevechtveld; evenwel toen zij, bij het aanbreeken van den morgen, weder onder de wapenen werden gebracht, bleek de vijand reeds geheel verdwenen. Hierop zond MARLBOROUGH den lt. generaal v. BULOW, met 40 esk. van den rechtervleugel, ter vervolging uit en deed hem door infanterie en grenadiers volgen. Weldra stuitten deze troepen intusschen op een Fransche achterhoede en konden in het polderland natuurlijk slechts langzaam vooruitdringen. Daar bovendien het voetvolk achter geraakte, werd daarom de vervolging op enkele KM. van Gent gestaakt.

En zodoende kon het Fransche leger, achter het kanaal naar Brugge, weder worden verzameld; het brak de bruggen af en verschanste zich.

En nu zullen onze lezers waarschijnlijk verwachten, dat het geallieerde leger zijne overwinning ten volle uitbuitte, partij trok van de omstandigheid, dat 's vijands verbindingen waren afgesneden en hij zich in een beperkt gebied bevond, om hem een coup de massue toe te brengen en den oorlog met één slag te beëindigen.

Maar dan denken zij toch te veel aan een oorlogvoering up to date ¹⁾.

¹⁾ In tegenstelling met de voorvallen na Ramillies geschiedde dus weinig.

Maar, zegt een bekend schrijver over de toenmalige oorlogvoering: „Es war in den frühern, auf einer schmalern Grundlage ruhenden, von engern Grenzen umschlossenen Kriegen, wie in vielen andern Punkten, besonders auch in diesem (het vervolgen) eine unnothwendige konventionelle Beschränkung entstanden. Der Begriff, die Ehre des Sieges, schien den Feldherren so sehr die Hauptsache, dass sie an die eigentliche Vernichtung der feindlichen Streitkraft dabei weniger dachten, wie denn diese Vernichtung der Streitkraft ihnen nur als eins von den vielen Mitteln des Krieges, nicht einmal als das Hauptmittel, geschweige denn als *das einzige* erschien. Um so lieber steckten sie den Degen in die Scheide, sobald der Gegner den seinigen gesenkt hatte. Es erschien ihnen nichts natürlicher, als den Kampf einzustellen, sobald die Entscheidung gefallen war, und alles fernere Blutvergiessen als unnütze Grausamkeit u.s.w.” (Mil. Klassiker; CLAUSEWITZ, vom Kriege, blz. 208).

Wij lezen (10), dat de bevelhebbers al zeer tevreden waren met het behaalde succes, voorts „après s'être reposé et avoir diné", den gebruikelijken krijgsraad vereenigden en wel eerst tegen 3 à 4 uur nam. ten huize van den gouverneur te Oudenaarde.

De gedeputeerde VAN GOSLINGA stelde hier inderdaad voor, om aanstonds op Gent aan te rukken, het leger van EUGENIUS, van de zijde van Brussel, eveneens daarheen te doen marcheeren en zodoende den vijand in te sluiten tusschen de eigen legers en de zee; GELDERMALSEM steunde dit plan.

Maar de veldheeren¹⁾ en hunne Stafchefs bleken van gevoelen (vermoedelijk mede met het oog op het moeilijk aanvalsterrein) — de andere gedeputeerden schikten zich daarnaar — dat het beter ware, om naar Kortrijk te marcheeren, zodoende den vijand bezorgd te doen worden voor de slecht voorziene vestingen Lille en Doornik en hem aldus te dwingen zijne sterke positie bij Gent te verlaten; reageerde hij er *niet* op, dan kon men nòg altijd zien. Een vrij slap besluit alzoo²⁾. En tevens gaf men hiermede den vijand alle gelegenheid, om zich van den slag te herstellen en zelfs om in Staats-Vlaanderen binnen te vallen³⁾, moest genoeg nemen met een beperkt materieel succes en zou weldra ten volle de moeilijkheid ondervinden van het feit, dat óók de *eigen* rechtstreeksche verbindingen (waaronder die te water) bleven afgesneden. Immers, wie omtrekt, is altijd ook zelf omtrokken! En wij zullen misschien later nog wel eens zien, welke moeilijkheden daaruit zijn voortgevloeid.

Wij mogen dus hier de pen neerleggen, echter niet, zonder er nogmaals op te hebben gewezen, dat de Nederlandsche gedeputeerden, aanvoerders en soldaten zich, bij de wording en de uitvoering van den slag bij Oudenaarde, vele lauweren hebben verworven.

En *dat* feit verdient toch zeker beter, dan aan de vergetelheid te worden prijsgegeven.

Wat den veldheer MARLBOROUGH betreft, ja, wij begrijpen volkomen dat critiek niet is uitgebleven.

Echter besluiten wij dienaangaande met eene aanhaling uit (3):

„Croyez qu' en ce métier tout le monde fait des faux pas et celui qui prétend en être exempt ne l'a point encore compris, ou ne l'a jamais fait. Il faudrait voir un peu représenter ces sortes de pièces de près, et voir même César, Alexandre ou ceux des autres héros derrière

¹⁾ Prins EUGENIUS erkende de schijnbare juistheid van GOSLINGA's inzichten, echter hij meende de rivieren en terreinen onvoldoende te kunnen beoordeelen en onderwierp zich dus aan het oordeel der „meer" bevoegden.

²⁾ „A force de dissenter, de faire de l'esprit, de tenir des conseils, il arrivera ce qui est arrivé dans tous les siècles en suivant une pareille marche: c'est qu'on finit par prendre le plus mauvais parti, qui presque toujours à la guerre, est le plus pusillanime, ou si l'on veut le plus prudent.

La vraie sagesse pour un général et dans une détermination énergique". (NAPOLEON).

³⁾ Inderdaad had dan ook een inval plaats in het land van Cadzand (28 Juli).

la tapisserie et je serais plus que curieux d'en entendre après votre sentiment''.

''Croyez que souvent le succès des plus grandes actions, le sort des Royaumes et de l'Europe même, se trouve entre les mains des subalternes''.

Dit zijn wijze woorden en gelden zij niet ook nog in het heden?

LITTERATUUR-OVERZICHT.

1. Archief HEINSIUS; aantekeningen van Rijksarch. DE JONGE, betr. legersterkte 1702—1713; sterktestaten archief R. v. St., enz.
 2. BOSSCHA, Neerlands Heldendaden te land II.
 3. Leben und Denkwürdigkeiten J. M. Reichsgrafen VON DER SCHULENBURG I.
 4. Mémoires militaires relatifs à la Succession d'Espagne (DE VAULT et PELET) VIII.
 5. W. COXE, Memoirs of John, duke of Marlborough; THOMAS, Life of the duke of MARLBOROUGH; MURRAY, Letters and dispatches.
 6. DUMONT en ROUSSET, Oorlogskundige Beschrijving.
 7. Europische Mercurius 1708.
 8. Feldzüge des Prinzen EUGEN X (Österr. Abth. für Kriegsgeschichte).
 9. Brieven van A. VAN BORSSELE, Heer v. Geldermalsen.
 10. Mémoires de SICCO VAN GOSLINGA (EVERTSZ en DELPRAT).
 11. v. KAUSLER, Schlachten-Atlas.
 12. C. VON NOORDEN, Europ. Geschichte im 18en Jahrhundert, Erste Abteilung III.
 13. Mémoires du maréchal DE VILLARS III.
 14. Het leven van VLEERTMAN, commissaris van de approches.
 15. The Scots Brigade in Holland II.
 16. SCHWENCKE, Gesch. der Hannoverschen Truppen im Sp. Erbfolgekrieg 1701-14.
 17. v. SCHOENAICH, Zum 200 Jahrestage (Mil. W. 1908, No. 85).
v. SCHWERIN, Stammtruppen des Kür-Reg. Kaiser NICOLAUS (Mil. W. 1911, Beihefte 6/7).
 18. Rev. d.d. Mondes 1902, Juni—Juli.
 19. v. WINSHEIM, Manuscript.
 20. SLOTHOUWER (Tijdspeigel 1890, I) De veldtocht van 't jaar 1708.
 21. NAVEZ, Les champs de bataille historiques I.
 22. DUVIVIER, Observations sur la guerre de la succession d'Espagne.
 23. DE VRIJER, Het leven van MARLBOROUGH.
 24. GACHARD, Hist. de la Belgique au commencement du 18e siècle (1880).
 25. MÜHLHOFF, Die Genesis der Schlacht bei Audenaerde.
 26. Histoire du Prince d'Orange II (Halma 1715), LAMIGUE; Het leven van JOHAN WILLEM FRISO.
 27. Catalogus van het Kon. Kabinet van Munten, penningen, enz. II, Nos. 2169—2174.
 28. Id. Atlas van STOLK, Nos. 3145, 3148.
-

Aan- en afvoer.

DOOR

J. H. JAGER,

Eerste Luitenant der Infanterie.

(Vervolg en slot van blz. 617).

E. Afvoer van gewonden en zieken.

a. Algemeen.

Het zal duidelijk zijn, dat in of nabij het operatiegebied niet veel gelegenheid zal bestaan in grooten getale gewonden en zieken op goede wijze te verplegen. Daarom is het noodzakelijk hen te vervoeren naar een deel van het land, ver van het tooneel van den strijd gelegen en waar goede verplegingsmogelijkheden bestaan.

Dit gebied, waarheen de gewonden en zieken ter verpleging worden geëvacueerd en dat *evacuatiegebied* wordt genoemd, is natuurlijk niet voor alle oorlogsgevallen hetzelfde. Bij een strijd tegen het Oosten zal het Westelijk deel van het land en bij een oorlog tegen het Zuiden het Noordelijk deel voor evacuatiegebied in aanmerking komen.

De verpleging in het evacuatiegebied heeft plaats onder toezicht van den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht, met behulp van burgerpersoneel; hierbij is vooral voor het Nederlandsche Roode Kruis een groote taak weggelegd.

De oorlogservaring heeft aangetoond, dat gewonden en zieken, die naar het evacuatiegebied zijn afgevoerd, voor langen tijd aan hun onderdeel onttrokken zijn; dit in aanmerking nemende moet er naar worden gestreefd alleen die gewonden en zieken naar het evacuatiegebied af te voeren, van wie is te voorzien dat hun herstel geruimen tijd zal duren; de andere, van wie te verwachten valt, dat hunne verpleging niet van langen duur zal zijn en die na hun herstel weer zonder bezwaar hun troependeel kunnen bereiken, worden in het operatiegebied verpleegd.

Wat als grens van den vermoedelijken verplegingsduur, waarbij de lijdens nog in het operatiegebied worden verpleegd, moet worden aangenomen, hangt van de tactische omstandigheden af; de C.V. zal die grens, uitgedrukt in een aantal dagen, telkens moeten vaststellen. In den bewegingsoorlog moet dit aantal klein zijn, terwijl in den stellingoorlog de mogelijkheid bestaat zelfs lijdens, die een langdurige verpleging behoeven, in het operatiegebied te houden.

Daar de moderne wondbehandeling afdoende hulp vordert binnen een bepaald kort tijdsverloop na het ontstaan van de verwonding, moet bij den afvoer van gewonden op den voorgrond staan, dat zij zoo spoedig mogelijk worden vervoerd naar een plaats, waar de defi-

nitieve behandeling kan geschieden; deze plaats moet bij voorkeur zijn gelegen in het evacuatiegebied.

Dit tijdsverloop mag maximum bedragen 12—24 uur; kan vóór het verstrijken van dezen tijd chirurgische behandeling van de wond plaats vinden, dan bestaat weinig kans op infectie en kan in den regel een goed verloop van het genezingsproces worden verwacht.

Na deze chirurgische behandeling is de gewonde echter voor eenigen tijd (10—12 dagen) onvervoerbaar; vandaar de drang om deze behandeling te doen plaats vinden in het evacuatiegebied en de noodzakelijkheid alle krachten in te spannen om den afvoer zoodanig te regelen, dat binnen 12—24 uur na de verwonding de gewonden in het evacuatiegebied zijn aangekomen.

De gewonden en zieken worden door het veldleger zoodra mogelijk overgegeven aan den etappendienst, die zorg draagt voor het vervoer naar het evacuatiegebied.

De afvoer van het slagveld naar het evacuatiegebied heeft in groote trekken in den regel als volgt plaats:

Zoo spoedig mogelijk na hunne verwonding worden de gewonden op een veldbaar vervoerd naar een hulpverbandplaats, waar hun de eerste geneeskundige hulp verleend wordt en de eerste sorteerling plaats heeft, waarna ze per ziekenauto worden gebracht naar de hoofdverbandplaats, alwaar verder de noodige hulp wordt verleend, de sorteerling wordt voortgezet en de verdere doorzending naar het afvoerstation wordt geregeld. Het vervoer van de gewonden van de hoofdverbandplaats (hd.v.) naar het afvoerstation voor gewonden en zieken heeft eveneens per auto plaats, terwijl het volgend vervoer naar het evacuatiegebied in den regel geschiedt per spoortrein of vaartuig.

Op het afvoerstation voor gewonden en zieken (afv. st. g. z.) neemt de etappendienst de gewonden van het veldleger over; het vervoer naar het evacuatiegebied en de verpleging gedurende dit vervoer geschieden door de zorg van den etappendienst, die bij aankomst in het evacuatiegebied de gewonden en zieken aan personeel van dit gebied overgeeft.

Na dit overzicht in vogelvlucht zullen we een en ander eens nader beschouwen.

b. Vervoer van het slagveld tot het afvoerstation voor gewonden en zieken.

Het oorlogsvoorschrift Geneeskundige Dienst, Deel I, stelt in punt 4 den eisch, dat het voor een goede verzorging van gewonden en zieken noodig is, dat de lijder zoo spoedig mogelijk aankomt op de plaats, waar hij definitief kan worden behandeld, hetgeen voor de meeste gewonden een plaats in het evacuatiegebied zal zijn. Vandaar dat voor het vervoer zooveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van middelen van versneld vervoer, van de hulpverbandplaatsen tot afv.st.g.z. doorgaans auto's, vandaar tot het evacuatiegebied spoortreinen of vaartuigen.

In de oorlogsorganisatie komen ziekenauto's voor bij de verband

plaatsafdeelingen van de D.G.treinen en bij de compagnieën voor geneeskundig vervoer van de bataljons van de Autotreinen van het veldleger. Bij de VbA.-D.G.T. zijn ingedeeld 22 ziekenauto's, terwijl een compagnie voor geneeskundig vervoer bestaat uit 4 sectiën, elk van 22 auto's.

De 22 auto's van de VbA.-D.G.T. zijn organiek bij de D.G. ingedeeld en kunnen onmiddellijk bij het inrichten van hulp- en hoofdverbandplaatsen voor gewondenvervoer tussehen deze beide plaatsen worden ingezet door ze bij de hd.v. in te deelen, dan wel, indien deze geneeskundige inrichtingen nog niet in werking zijn gesteld, b.v. tijdens een legering, worden gebruikt voor het vervoer van zieken uit de verschillende kantonnementen naar een afvoerstation.

Laat het zich aanzien, dat er van de hoofdverbandplaatsen naar de afvoerstations veel gewonden vervoerd moeten worden, dan zullen voor dit vervoer bovendien ziekenauto's van de compagnieën voor geneeskundig vervoer van de bataljons van de Autotreinen van het veldleger moeten worden ingezet.

In het bevel voor den Geneeskundigen Dienst van den C.V. wordt in dit geval bepaald welke compagnieën voor geneeskundig vervoer ter beschikking van de verschillende divisiegroepen worden gesteld, waarna de D.G.Cn. de auto's indeelen bij de hoofdverbandplaatsen.

Het is niet te verwachten, dat bij alle divisiegroepen de verliezen ongeveer even sterk zullen zijn; bij enkele zullen veel, bij andere weinig gewonden vervoerd moeten worden, zoodat de behoefte aan ziekenauto's niet bij alle divisiegroepen even groot is. Vandaar dat de compagnieën voor geneeskundig vervoer niet organiek bij de divisiegroepen zijn ingedeeld, doch in de hand van den C.V. blijven, die ze naar behoefte aan de divisiegroepen of lichte brigade kan toevoegen.

Daar het geneeskundig vervoer en het materieelvervoer van geheel verschillende aard zijn en een bataljon autotrein, bestaande uit 2 compagnieën voor materieel- en 1 compagnie voor geneeskundig vervoer, zelden als een organiek geheel zal worden ingezet, is er ook geen reden deze geheel verschillende autotreinen in 1 bataljon te vereenigen, doch ligt het meer voor de hand uit de 4 compagnieën voor geneeskundig vervoer, nu tot verschillende bataljons behorende, één bataljon geneeskundig vervoer te formeeren.

De ziekenauto's zijn gesloten vrachtauto's, die door het aanbrengen van toestellen voor gewondenvervoer, de zoogenaamde toestellen „Molema" (aldus genoemd naar den ontwerper Dr. MOLEMA), op eenvoudige wijze tot ziekenauto's worden ingericht.

Het toestel „Molema" bestaat uit verstelbare ijzeren ramen, gevormd door stalen staven ter dikte van rijwielbuizen, welke, al naar gelang de omstandigheden dit noodig maken, uit en in elkander geschoven kunnen worden, waardoor het mogelijk is het toestel in allerlei voeren vaartuigen aan te brengen. Aan het ijzeren raam zijn draagarmen

bevestigd, waarop 2 veldbaren en 2 ziekenramen „de Mooy” geplaatst kunnen worden.

Het is de bedoeling bij mobilisatie de auto's van de compagnieën voor geneeskundig vervoer en die der verbandplaatsafdeelingen der divisiegroepstreinen, zijnde gevorderde gesloten Ford vrachtauto's, door middel van de toestellen „Molema” tot ziekenautomobielen in te richten. Proefondervindelijk is reeds vastgesteld, dat op deze wijze in korten tijd goed bruikbare ziekenauto's verkregen kunnen worden.

Per auto kunnen worden vervoerd 4 liggende of 10 zittende of 2 liggende en 4 zittende gewonden.

In den laatsten oorlog is gebleken, dat op het slagveld vele gewonden zich begeven naar eenigszins dekking biedende plaatsen, waardoor „gewondennesten” ontstaan.

Van hieruit moeten de gewonden zoo spoedig mogelijk worden getransporteerd naar de hp.vn., alwaar de eerste geneeskundige hulp wordt verleend. Is echter door de vijandelijke vuuruitwerking afvoer van de gewonden naar de hp.vn. tijdelijk niet mogelijk, dan moet de eerste geneeskundige hulp ter plaatse worden verleend, waardoor uit een gewondennest een „hulppost” ontstaat.

Het vervoer van de gewonden van deze gewondennesten of hulpposten naar de hp.v. heeft plaats met veldbaren door ziekendragers, zoo noodig versterkt met door de troepencommandanten ter beschikking gesteld personeel.

Daar het vervoer per veldbaar lang duurt, zal het een groot voordeel zijn als ook reeds nu van ziekenauto's gebruik gemaakt kan worden; daarom zal men er steeds naar streven op een zoover mogelijk naar voren gelegen plaats een *inlaadpunt* in te richten, waar de zieken op de veldbaren in de auto's worden geladen, om vervolgens naar de hp.v. te worden gebracht. (Het woord „inlaadpunt” is overgenomen uit het „Oorlogsvoorschrift Geneeskundige Dienst 1929, Dl. I”, terwijl in het „Voorschrift voor den dienst bij de Automobieltreinen” voor hetzelfde begrip het woord „autohoofd” wordt gebruikt. Het ware aan te bevelen in laatstgenoemd voorschrift het woord „autohoofd” te wijzigen in „inlaadpunt”.)

Daar de hp.vn. betrekkelijk dicht achter de frontlijn zijn gelegen, zal dit autovervoer echter tot de uitzonderingen behooren en zal het ziekenvervoer per auto in den regel eerst aanvangen op de hp.v. Is ook de hp.v. niet per auto bereikbaar, dan moet weer een inlaadpunt worden ingericht; dit moet zoo dicht mogelijk bij de hp.v. zijn gelegen en nog voor auto's bereikbaar zijn.

Op de hp.v. of op het inlaadpunt worden de gewonden, na de eerste behandeling, in de auto's overgebracht.

Zooals reeds eerder gezegd, zijn de van de toestellen „Molema” voorziene auto's geschikt voor het vervoer van 4 liggende gewonden. Het is nu de bedoeling per 4 hiervoor in aanmerking komende gewon-

den 2 te vervoeren liggende op een veldbaar en 2 op een ziekenraam „de Mooy”, aldus genoemd naar den Oud-Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst, Generaal DE MOOY, die zich op het gebied van gewondenvervoer een grooten naam heeft verworven, ook buiten de grenzen van ons land.

De gewonden, die niet kunnen loopen, worden naar de auto's gebracht, liggende op veldbaren; van elke 4 aldus vervoerde gewonden worden 2 met hun veldbaar in de auto geladen, terwijl de 2 andere van de veldbaren worden overgebracht op de zich in de auto bevindende 2 ziekenramen „de Mooy”.

Om het aantal veldbaren bij de hp.v. op sterkte te houden, worden voor elke 2 veldbaren, die met gewonden in de auto worden geladen, 2 ledige baren aan het personeel van de hp.v. teruggegeven.

Daar de ziekenauto's ter beschikking zijn van den Chef der hd.v., moet deze dus de gewonden van de hp.v. doen afhalen; om een regelmatig en spoedigen afvoer te bevorderen, is telefonische gemeenschap tusschen hd.v. en hp.v. van groot belang.

Bij aankomst op de hd.v. worden de gewonden gebracht naar de afdeling „aankomst en sortering”, alwaar de verdere schifting plaats heeft.

Na op de hd.v. de noodzakelijke behandeling te hebben ondergaan, worden de gewonden overgebracht naar de afdeling „vervoer”, om aldaar opnieuw in de auto's te worden geladen, waarmee ze verder worden vervoerd naar de afvoerstations voor gewonden en zieken.

Indien de verschillende afdelingen van de hd.v. voor auto's bereikbaar zijn, kunnen deze de gewonden aan de afdelingen ophalen, waardoor in dat geval oprichting van een afdeling „vervoer” niet noodig is.

Bij een hd.v. moet tevens gelegenheid bestaan een autopark in te richten. Nemen we aan, dat er voor één D.G. 2 hd.vn. zijn ingericht en dat bij die 2 hd.vn. tezamen 1 compagnie voor geneeskundig vervoer is ingedeeld, dan zal elke hd.v. de beschikking hebben over ongeveer 50 auto's, in de veronderstelling dat de auto's gelijkelijk zijn verdeeld, ook de auto's van de sectie Vb.A. in bedrijf zijn en $\pm 10\%$ van de auto's om een of andere reden tijdelijk buiten dienst is.

Voor deze 50 auto's, waarvan natuurlijk een aanzienlijk deel in bedrijf zal zijn, moet een groot autopark aanwezig zijn met goede open afmarschwegen, terwijl voor een vlot verloop van den dienst een goede verbinding, liefst telefonisch, anders door middel van ordonnansen, van den Chef van de hd.v. met het autopark noodzakelijk is.

Behalve voor gewondenvervoer van hd.v. naar afv.st.g.z. zijn ook nog auto's benodigd voor het vervoer van marschvaardige gewonden van de verzamelplaats voor marschvaardige gewonden naar het afvoestation, daar deze afstand doorgaans te groot is om te voet te worden afgelegd, zoodat autovervoer ook voor deze gewonden wenschelijk is.

Voor dit vervoer kan de Chef van de hd.v. ziekenauto's bestemmen, of, indien deze niet beschikbaar zijn, kan de D.G.C., daar speciale ziekenauto's niet noodzakelijk zijn, op aanvraag van den Chef van de hd.v., auto's van de sectie voor materieelvervoer bij de vp.m.g. indeelen, teneinde een regelmatig afvoer naar het afv.st.g.z. mogelijk te maken.

Een derde mogelijkheid is nog om de marschvaardige gewonden af te voeren met de ledig terugkeerende autocolonnens, die voor aanvoer van munitie hebben gediend. Ligt n.l. de route vp.m.g. = afv.st.g.z. niet te ver verwijderd van den weg aanvullingsplaats = eindstation, dan kan ook van deze auto's voor den afvoer van gewonden gebruik worden gemaakt; de geregelde aanvoer van munitie mag hieronder natuurlijk niet lijden, terwijl reeds van te voren dit vervoer in het bevel voor aan- en afvoer of in het Geneeskundig bevel geregeld moet zijn.

Alvorens auto's voor het vervoer van marschvaardige gewonden aan te vragen, zal de Chef van de vp.m.g. trachten door plaatselijk te vorderen vervoermiddelen in het noodige vervoer te voorzien; daar een groot deel van de burgerbevolking in het gebied van het oorlogstoooneel met zijn vervoermiddelen gevlucht zal zijn en de overblijvende vervoermiddelen zeer waarschijnlijk reeds voor andere doeleinden in beslag genomen zijn, moet men zich van deze plaatselijk te vorderen vervoermiddelen geen overdreven voorstelling maken.

Het is gemakkelijk gezegd om de marschvaardige gewonden van de vp.m.g. naar het afv.st.g.z. te vervoeren met ledig teruggaande auto's, die voor aanvoer van munitie hebben gediend, maar de uitvoering hiervan zal in de practijk licht op bezwaren stuiten.

De munitievervoeren van het eindstation naar de aanvullingsplaatsen geschieden in den regel sectiesgewijze (33 auto's per sectie). Bij gebruik van een ledig teruggaande sectie voor het vervoer van de marschvaardige gewonden moet deze sectie nu in haar geheel eerst rijden naar de vp.m.g. en vandaar naar het afv.st.g.z. en vervolgens weer naar het eindstation munitie, om daar een nieuwe vracht munitie te laden.

Het hangt nu van den omweg, dien deze auto's moeten maken, af, hoeveel langer men ze voor het vervoer van munitie moet missen. Bovendien kan dit juist tijdens het gevecht zijn, als ook de munitieaanvoer tot het grootste vermogen moet worden opgevoerd.

Hier komt nog bij, dat tevens de verkeersregeling ingewikkelder zal worden.

Daar vermoedelijk niet de geheele sectie voor het vervoer van de marschvaardige gewonden benodigd zal zijn, kan men ook per sectie enkele auto's voor dit vervoer aanwijzen; deze auto's zullen in dit geval waarschijnlijk echter voor één munitievervoer uitgeschakeld zijn, daar ze veel later aan het eindstation terugkomen en daardoor niet meer tegelijk met hun sectie beladen kunnen worden, terwijl het, om

een lastige commandovoering te vermijden, ook niet aanbevelenswaardig voorkomt ze in een andere sectie te laten mederijden.

Men kan natuurlijk ook om b.v. de 5 of 6 uren een ledig terugkeerende sectie Aut.T. langs een vp.m.g. dirigeeren, teneinde alle daar aanwezige gewonden in één rit naar het afvoerstation te vervoeren, hetgeen echter niet bevorderlijk is voor een regelmatig verloop van den dienst op het afvoerstation.

Dit alles in aanmerking nemende, lijkt het ons gewenscht in den regel voor het vervoer van marschvaardige gewonden ziekenauto's te bestemmen en indien blijkt, dat alle ziekenauto's noodig zijn voor het vervoer hp.v.—hd.v.—afv.st.g.z., zijn toevlucht te nemen tot de auto's van de sectie voor materieelvervoer en, mochten ook deze niet beschikbaar zijn, dan eerst van de ledig teruggaande, voor den aanvoer van munitie gediend hebbende auto's van den Aut.T.-V.Lr. gebruik te maken.

Deze auto's voor materieelvervoer, die slechts incidenteel voor het vervoer van gewonden gebruikt worden, mogen niet het Roode Kruisteeken dragen.

Volgens het op militair geneeskundig gebied zeer belangrijke en uitgebreide werk van de Fransche officieren van gezondheid SPIRE et LOMBARDY „Précis d'organisation et de fonctionnement du service de santé en temps de guerre" heeft de oorlogservaring aangetoond, dat de op de hp.v. aankomende gewonden gemiddeld als volgt waren verdeeld:

40 % marschvaardig, 26 % zittend en 34 % liggend te vervoeren.

Nemen we deze cijfers als basis voor de verhouding van de auto's, benodigd voor het vervoer van zittend of liggend te vervoeren gewonden en van marschvaardige gewonden, en nemen we verder aan, dat per auto 10 marschvaardige gewonden worden vervoerd, dan komen we ongeveer op een verhouding van benodigde auto's van 3:1, hetgeen dus wil zeggen, dat we op de 3 ziekenauto's, benodigd voor het vervoer hp.v.—hd.v.—afv.st., 1 auto moeten indeelen voor het vervoer van marschvaardige gewonden.

Het spreekt van zelf, dat deze cijfers zeer globaal moeten zijn; eenigen indruk omtrent de verhouding van de voor beide bedoelde vervoeren benodigde auto's geeft het bovenstaande echter wel.

Auto's, die regelmatig worden gebruikt voor den aanvoer van levensmiddelen, mogen niet voor ziekenvervoer dienen; tevens is het aan te bevelen een enkelen auto beschikbaar te houden voor het vervoer van uitsluitend besmettelijke zieken en zoo noodig eenige auto's voor het vervoer van met gas besmette gewonden.

Ziekenauto's rijden niet, als auto's, die materieel vervoeren, in colonne, daar een ziekenauto, zoodra deze volledig bezet is, moet vertrekken, hetzij naar de hd.v., hetzij naar het afv.st.g.z., terwijl het zelfs kan voorkomen, indien het vervoer spoedeischend is, dat met niet geheel bezette auto's moet worden gereden. Indien de ziekenauto's in colonne zouden rijden, zou de afvoer niet snel genoeg gaan; de gewonden zouden eerst, na op de hp.v. behandeld te zijn, op elkaar moeten wachten

om dan tegelijkertijd op de hd.v. aan te komen en daar weer te moeten wachten.

c. Afvoerstations voor gewonden en zieken.

Nadat op de boven geschetste wijze de gewonden op het afvoerstation (de afvoerhaven) voor gewonden en zieken zijn aangekomen, worden zij aldaar overgegeven aan den etappendienst, om door dezen dienst per spoortrein (vaartuig) verder naar het evacuatiegebied te worden vervoerd.

Daar het afvoerstation een orgaan van den etappendienst is, werkende met personeel en materieel van dien dienst, en mede in verband met spoortechnische overwegingen, geschiedt de aanwijzing van afvoerstations voor gewonden en zieken door den D.E.V.; met de wenschen van den C.V. zal uit den aard der zaak zooveel mogelijk rekening worden gehouden.

Het benoodigde personeel en materieel wordt door den etappenarts (het hoofd van de afdeling Geneeskundige Dienst van de Etappen-Directie) tijdig op het afvoerstation gedirigeerd, om dit voor ontvangst van de zieken in te richten.

Zooals reeds in den aanvang is opgemerkt, moet het doel zijn de lijdens zoo spoedig mogelijk naar het evacuatiegebied te transporteeren; vandaar ook, dat het oponthoud op het afvoerstation niet van langeren duur mag zijn dan strikt noodig is, in verband waarmede de tijdstippen van vertrek van den gewondentrein van te voren in het bevel voor aan- en afvoer of in het geneeskundig bevel ter kennis van de troepen worden gebracht, zoodat de betrokken onderdeelen voor het vervoer van de zieken naar het afvoerstation hiermede rekening kunnen houden en tijdelijke verpleging op het afvoerstation voorkomen kan worden.

Op dagen, dat er niet gevochten wordt, is de aanvoer van zieken (gewonden zullen er dan slechts weinig zijn) op het afvoerstation gering; de afvoer zal dan in den regel 2 maal per dag plaats hebben.

Op dagen van hevige gevechtsactie zal het aantal op de afvoerstations aankomende gewonden zeer groot kunnen zijn; om dezen regelmatig af te voeren en overvulling van het station tegen te gaan, dient het aantal gewondentreinen, dat van het station vertrekt, opgevoerd te worden. Daar rekening moet worden gehouden met het beschikbare spoorwegmaterieel en ook andere spoortechnische overwegingen een rol spelen, kan het aantal gewondentreinen natuurlijk niet voortdurend worden opgevoerd; het is echter aan te nemen, dat zoo noodig van elk afvoerstation 1 trein per 2 tot 4 uur kan vertrekken en deze toestand eenigen tijd kan worden volgehouden.

Zooals uit het bovenstaande blijkt, wordt er naar gestreefd, het aantal gewonden, op het afvoerstation aanwezig, door regelmatig en snellen afvoer zoo klein mogelijk te houden; daarom is het, vooral in den beginne, niet noodig het afvoerstation grootscheeps in te richten, zoodat men met weinig personeel en materieel kan volstaan.

Daar bij de sorteering van de gewonden, welke op het afvoerstation wordt voortgezet, kan blijken dat voor eenige lijdens het verschaffen van verdere geneeskundige hulp onmiddellijk noodzakelijk is en dat anderen voor het vervoer naar het evacuatiegebied niet geschikt zijn, zullen op het afvoerstation de volgende afdeelingen worden opgericht.

- I. Aankomst en sorteering.
- II. Verband.
- III. Verpleging.
- IV. Vervoer.
- V. Aanvulling van geneeskundig materieel.

Deze afdeelingen worden in het station en in enkele in de nabijheid gelegen gebouwen ondergebracht.

De gewonden komen aan per ziekenauto bij de afdeling „Aankomst en sorteering”, waar zij in de volgende groepen worden verdeeld:

1e. Degenen, die dringend behandeling behoeven; zij worden vervoerd naar de afdeling „Verband” of „Verpleging”.

2e. Degenen, die verder vervoer niet kunnen doorstaan en ter verdere verpleging naar de afdeling „Verpleging” worden overgebracht.

3e. Degenen, die na verbandherziening verder afgevoerd kunnen worden. Zij worden overgebracht naar de afdeling „Verband” en, nadat aldaar de verbanden zijn herzien, naar de afdeling „Vervoer”.

4e. Degenen, die onmiddellijk verder kunnen worden afgevoerd en daartoe worden overgebracht naar de afdeling „Vervoer”.

Het vervoer van de eene afdeling naar de andere heeft plaats met raderbaren, enz., die tot het afv.st.g.z. behooren. Om het vervoer zoo veel mogelijk te beperken, zal men de afdeelingen „Aankomst en sorteering” en „Vervoer” zoo mogelijk in het station nemen, de afdeling „Verband” eveneens in of dicht bij het station, terwijl de afdeling „Verpleging” bij voorkeur in een ziekeninrichting wordt gevestigd.

Aan het afvoerstation moet gelegenheid zijn voor het bereiden van een eenvoudigen maaltijd. De gewonden zullen, vóór zij de verdere reis naar het evacuatiegebied ondernemen, behoorlijk gevoed moeten worden; op de hulpverbandplaatsen noch op de hoofdverbandplaatsen zal gelegenheid geweest zijn voor het verstrekken van voedsel.

Het meest practische zou zijn in de spoortreinen voor gewondenvervoer een restauratiewagen op te nemen, die gedurende de reis de gewonden van voedsel zou kunnen voorzien. Ook al bestaat een gewondenspoortrein niet uit doorlopende wagens, dan zal toch gedurende de reis bij een of ander oponthoud wellicht gelegenheid voor het verstrekken van een maaltijd gevonden worden.

Zijn in de gewondentreinen geen restauratierijtuigen ingedeeld, dan zal op het afvoerstation aan de gewonden een warme maaltijd verstrekt moeten worden, hetgeen den afvoer echter iets zal vertragen.

Het personeel voor den dienst op het afvoerstation moet bestaan uit

1 tot 2 officieren van gezondheid en eenige sergeanten- of korporaals-ziekenverpleger, ziekenverplegers en ziekendragers, terwijl met het ontvangen en uitgeven van geneeskundig materieel een militaire apothekersbediende wordt belast.

Om de door de ziekenauto's af te leggen afstanden niet grooter te maken dan noodig is, moet het afv.st.g.z. zoo dicht mogelijk bij de hd.v. worden gekozen; daar echter per D.G. eveneens een eindstation voor munitie, voor levensmiddelen, benzine, enz. moet worden ingericht en de aanwijzing van deze stations om tactische redenen vóórgaat, zal een afv.st.g.z. doorgaans meer naar achteren worden gelegd; meer dan 60 KM. zal de afstand hp.v.—afv.st. echter niet mogen bedragen. In onze verhoudingen zal een dergelijke groote afstand echter zelden voorkomen.

Het samenvallen van een afv.st.g.z. met een eindstation moet, om geen misbruik te maken van het Roode Kruisteeken, zooveel mogelijk worden vermeden.

De gewonden worden, voor zoover zij niet kunnen loopen, op hun baar of ziekenraam „de Mooy” liggende, in den gewondenspoortrein gedragen; de ziekenramen kunnen worden opgesteld in de personenrijtuigen, terwijl de veldbaren, die niet in de spoorwegcoupé's kunnen worden geplaatst, in de voor goederenvervoer ingerichte gesloten goederenwagens worden geladen.

Er kunnen zich, als zeer bewegelijke gevechten van de Lichte Brigade te verwachten zijn, omstandigheden voordoen, die het inrichten van een hd.v. betrekkelijk dicht achter de voorste lijn niet wenschelijk maken. In een dergelijk geval kan men er toe overgaan de hd.v. te laten samenvallen met het afvoerstation in dier voege, dat de geneeskundige inrichting van dit station zoodanig wordt uitgebreid, dat hier alles kan worden verricht, wat op een hd.v. behoort te geschieden. Door hier personeel en materieel van den etappendienst te werk te stellen, kan de Vb.A. van de Lt.B. zooveel mogelijk intact blijven, om zoo noodig bij verandering van strijdtooneel dadelijk ingezet te kunnen worden. Met het oog op een tijdige inrichting van het afv.st. moet de Brigade-arts een en ander vroegtijdig bij den etappen-arts aanvragen.

Om de inrichting van een afv.st. niet te uitgebreid te maken en een spoedigen afvoer te bevorderen, is het in den regel gewenscht per D.G. één afv.st.g.z. in te richten.

d. Evacuatiegebied en vervoer naar het evacuatiegebied.

In perioden, dat er weinig gevechtsactie plaats heeft, dus weinig gewonden worden afgevoerd, kan men, zooals reeds eerder is opgemerkt, volstaan met 2 maal per dag een gewondentrein te laten loopen; de afdeling „Spoorwegdienst” van de Etappen-Directie stelt in overleg met den etappen-arts een dienstregeling van een of meer gewonden-

treinen samen, die zoo mogelijk achtereenvolgens langs alle afvoerstations rijden, om daarna naar het evacuatiegebied te vertrekken.

In tijden van grootere gevechtsactie zal deze regeling niet kunnen worden volgehouden; in dit geval moet de afdeling „Spoorwegdienst” een dienstregeling samenstellen, waarbij voor elk afvoerstation of wellicht voor 2 afvoerstations samen één of meer trein(en) wordt(en) aangewezen.

Daar juist in deze tijden ook een intensieve aanvoer van munitie, geniematerieel, benzine, levensmiddelen, enz., enz. moet plaats hebben, wellicht ook nog troepenvervoeren per spoor moeten geschieden en enkele baanvakken tijdens de vervoeren mogelijk wel door 's vijands vliegtuigen onbruikbaar gemaakt zullen worden, kan men zich voorstellen, dat het heel wat hoofdbrekens kost een juiste spoorwegdienstregeling samen te stellen, om het leger tijdig van het noodige te voorzien en van het overtollige te ontlasten.

In het evacuatiegebied vindt men een groot centraal hospitaal met daarbij behorende apotheek, terwijl verder moet worden beschikt over eenige inrichtingen voor speciale ziekten, zooals ziekenhuizen voor kaakverwondingen, voor buikverwondingen, sanatoria, enz. Al deze ziekeninrichtingen zal men niet in één stad vinden, doch zij zullen over verschillende plaatsen van het evacuatiegebied zijn verdeeld.

Het streven is om de gewonden, die dezelfde behandeling moeten ondergaan, naar dezelfde ziekenhuizen te transporteeren, alle gewonden met buikverwondingen naar de ziekeninrichtingen voor buikverwondingen, enz.

Een station, gelegen aan den ingang van het evacuatiegebied aan de groote aanvoerspoorlijn van het operatie- naar het evacuatiegebied, wordt ingericht als *regelingsstation*. Hier heeft de laatste sorteering van de gewonden plaats en wordt de verdeling over de verschillende ziekeninrichtingen van het evacuatiegebied geregeld; hier wordt dus uitgemaakt welke gewonden moeten worden vervoerd naar het centrale hospitaal, welke naar de ziekenhuizen voor buikverwondingen, enz.

Tengevolge van de verdeling aan het regelingsstation is dikwijls weer overlading van de gewonden in andere spoortreinen of auto's noodzakelijk, waarbij men er echter naar kan streven deze overlading te voorkomen. Is het n.l. reeds bij de afvoerstations bekend in welke plaats in het evacuatiegebied b.v. de zieken met kaak- en buikverwondingen verpleegd moeten worden, dan kan men op deze afvoerstations zoo mogelijk een trein geheel met deze zieken beladen, zoodat deze trein rechtstreeks, zonder op het regelingsstation opnieuw te worden opgehouden, naar het bestemmingsstation kan vertrekken.

Dit kan echter slechts uitzondering zijn, daar het dikwijls tot gevolg zal hebben, dat andere gewonden op een volgenden trein moeten wachten, waardoor de afvoer dus vertraagd wordt.

Wel zal het mogelijk zijn op het afvoerstation de gewonden, die een gelijksoortige behandeling moeten ondergaan, in één of meer wagons

van den gewondentrein samen te voegen, waardoor op het regelingsstation overlading in andere wagons niet meer noodig is

Een doorlopende verbinding tusschen den gebieds-arts, zijnde de Chef van den Geneeskundigen Dienst in het evacuatiegebied, en den etappen-arts is noodzakelijk; de eerste zal den laatste doorlopend op de hoogte moeten houden van het aantal bedden op verschillende plaatsen in het evacuatiegebied beschikbaar voor bepaalde soort gewonden en zieken. De etappen-arts zal den gebieds-arts ten spoedigste moeten inlichten omtrent de aantallen zieken en gewonden van bepaalde soort, die op een bepaald tijdstip langs een bepaalden afvoerweg toegezonden zullen worden.

De zieken en gewonden, die in het evacuatiegebied verpleegd worden, worden bij den troep uit de sterkte gevoerd. Na hun herstel worden zij bij de depots ingedeeld, om vandaar, indien ze weer voor den dienst te velde geschikt zijn, naar het front te worden gezonden.

In het bovenstaande is voornamelijk behandeld de afvoer naar het evacuatiegebied per spoortrein, doch in ons waterrijke land zal de afvoer van gewonden van een afvoerhaven naar het evacuatiegebied ook dikwijls kunnen en zelfs moeten geschieden per vaartuig, waarbij er op gelet dient te worden de afvoerhavens zoodanig te kiezen, dat overladen vóór het bereiken van het evacuatiegebied wordt vermeden.

In de afvoerhaven dienen gereed gelegd te worden een vaartuig, ingericht als operatieschip, en eenige schepen, ingericht als hospitaalschip.

In het eerstgenoemde vaartuig, dat b.v. een schip kan zijn van ± 150 ton, dat dus elk kanaal van eenige beteekenis kan bevaren, worden eenige operatiekamers ingericht. De vroeger besproken chirurgische behandeling kan nu plaats hebben in het operatieschip; de onvervoerbaarheid van de gewonden na de operatie levert in dit geval geen bezwaren op, daar onmiddellijk na de operatie de gewonden worden overgebracht in de hospitaalschepen, waarin ze naar het evacuatiegebied worden vervoerd. In het slechte jaargetijde zal de verpleging in de hospitaalschepen echter vele bezwaren medebrengen.

In een schip van 150 ton kunnen ± 50 liggende gewonden worden vervoerd.

Ook al geschiedt de afvoer naar het evacuatiegebied per spoortrein, dan nog is het aan te bevelen in eenige havens een operatieschip en hospitaalschepen gereed te leggen om, indien het spoorwegverkeer gestoord mocht worden, dadelijk gereed te zijn voor den afvoer te water.

Het personeel en materieel voor de operatie- en hospitaalschepen wordt weer door den etappen-arts ter beschikking gesteld.

De afvoer van de hulpverbandplaatsen naar de hoofdverbandplaatsen en afvoerstations (havens) zal niet per vaartuig kunnen geschie-

den; dit vervoer zou te lang duren, waardoor de chirurgische behandeling te laat zou plaats hebben.

e. Evacuatieplaatsen.

De mogelijkheid bestaat dat door verkeersstoornissen van langeren duur, b.v. door vernieling van spoorbruggen, afvoer van gewonden en zieken van de afvoerstations naar het evacuatiegebied niet meer kan plaats hebben.

Is deze afvoer ook niet langs anderen weg mogelijk, b.v. door het spoorwegverkeer over andere bruggen te leiden of tot meer afvoer te water over te gaan, of zou deze afvoer meer tijd vorderen dan voor een goede behandeling van de zieken en gewonden toelaatbaar is, dan zal men in een nog wel bereikbare plaats, stad of groot dorp, tot oprichting van een *evacuatieplaats* moeten overgaan.

In deze evacuatieplaats moeten de zieken en gewonden worden verzameld en hun de noodige hulp en verpleging worden verschaft, tot zij verder naar het evacuatiegebied afgevoerd kunnen worden. Hier moeten we dus vinden een, liefst groot, ziekenhuis en andere gebouwen, geschikt voor verpleging van talrijke zieken; operatiezalen, gebouwen voor besmettelijke zieken, laboratorium, apotheek, enz. Een evacuatieplaats is dus feitelijk een vooruitgeschoven stuk operatiegebied.

Een evacuatieplaats kan maar niet plotseling worden opgericht; voor de inrichting is, gelet op den omvang der werkzaamheden, eenige tijd van voorbereiding noodig, welke kleiner zal kunnen zijn, naarmate de stad, die tot evacuatieplaats wordt ingericht, meer mogelijkheden op geneeskundig terrein biedt.

Daar, zooals reeds gezegd, de noodzakelijkheid van het in werking stellen van eenige evacuatieplaatsen zich in den regel plotseling voordoeft, moeten reeds tijdig van te voren de noodige maatregelen zijn getroffen om in korten tijd de daarvoor in aanmerking komende plaatsen tot evacuatieplaats te kunnen inrichten. Deze plaatsen moeten zoo mogelijk zoover achterwaarts zijn gelegen, dat ze door teruggaan van de eigen troepen niet onmiddellijk in gevaar geraken en dus eenigen tijd in gebruik kunnen blijven. Meestal zal men hierin echter niet veel keus hebben.

Als evacuatieplaatsen zijn opgericht, hangt het van den afstand, waarop deze van de afvoerstations zijn gelegen, af, of vervoer per spoor van deze afvoerstations naar de evacuatieplaatsen noodig is, dan wel of de afvoerstations kunnen worden opgeheven en de ziekenautomobielen kunnen doorrijden naar de evacuatieplaatsen. Dikwijls zal het laatste wenschelijk zijn.

De afstanden van de hoofdverbandplaatsen tot de evacuatieplaats mogen in dit geval, in verband met de normale marschprestaties der ziekenauto's, niet meer bedragen dan ten hoogste 80 KM.

Wegens de geringe diepte van ons land is de duur van het vervoer

per spoor van het afvoerstation naar het evacuatiegebied niet zóó lang, dat, als zich geen verkeersstoornissen voordoen, nog tusschen operatie- en evacuatiegebied evacuatieplaatsen zouden moeten worden ingericht.

Evacuatieplaatsen ressorteeren onder den etappen-arts; het personeel voor den dienst in de evacuatieplaatsen moet tijdig uit het evacuatiegebied naar deze plaatsen worden vooruitgezonden.

f. Overnemen door den etappendienst van geneeskundige inrichtingen in gebruik bij het veldleger.

Bij het snel oprukken van de strijdende troepen, b.v. bij het inzetten van een vervolging, is het noodig, dat het geneeskundig personeel en materieel dier troepen mede oprukt; in dit geval zal evenwel de tijd ontbreken om met behulp van dit personeel en materieel eerst alle gewonden van de hulpverbandplaatsen te vervoeren naar de hoofdverbandplaatsen en vandaar naar de afvoerstations voor gewonden en zieken, daar de oprukkende troepen zoo spoedig mogelijk hun geneeskundig personeel en materieel weer ter beschikking moeten hebben.

In dergelijke omstandigheden kan de etappendienst weer hulp verleen; de etappen-arts zendt tijdig personeel en materieel vooruit om de hoofdverbandplaatsen en andere bij het veldleger in gebruik zijnde geneeskundige inrichtingen over te nemen.

Het overnemen van de hulpverbandplaatsen kan achterwege blijven; deze toch kunnen op korten termijn worden opgeheven door te bepalen, dat van een zeker tijdstip af geen gewonden meer op de hp.v. aangebracht mogen worden, doch rechtstreeks moeten worden vervoerd naar de hd.v.

De zich reeds op de hp.v. bevindende gewonden worden, na behandeld te zijn, eveneens naar de hd.v. vervoerd; zoo noodig moet voor de verpleging van onvervoerbare gewonden eenig personeel op de hp.v. achterblijven.

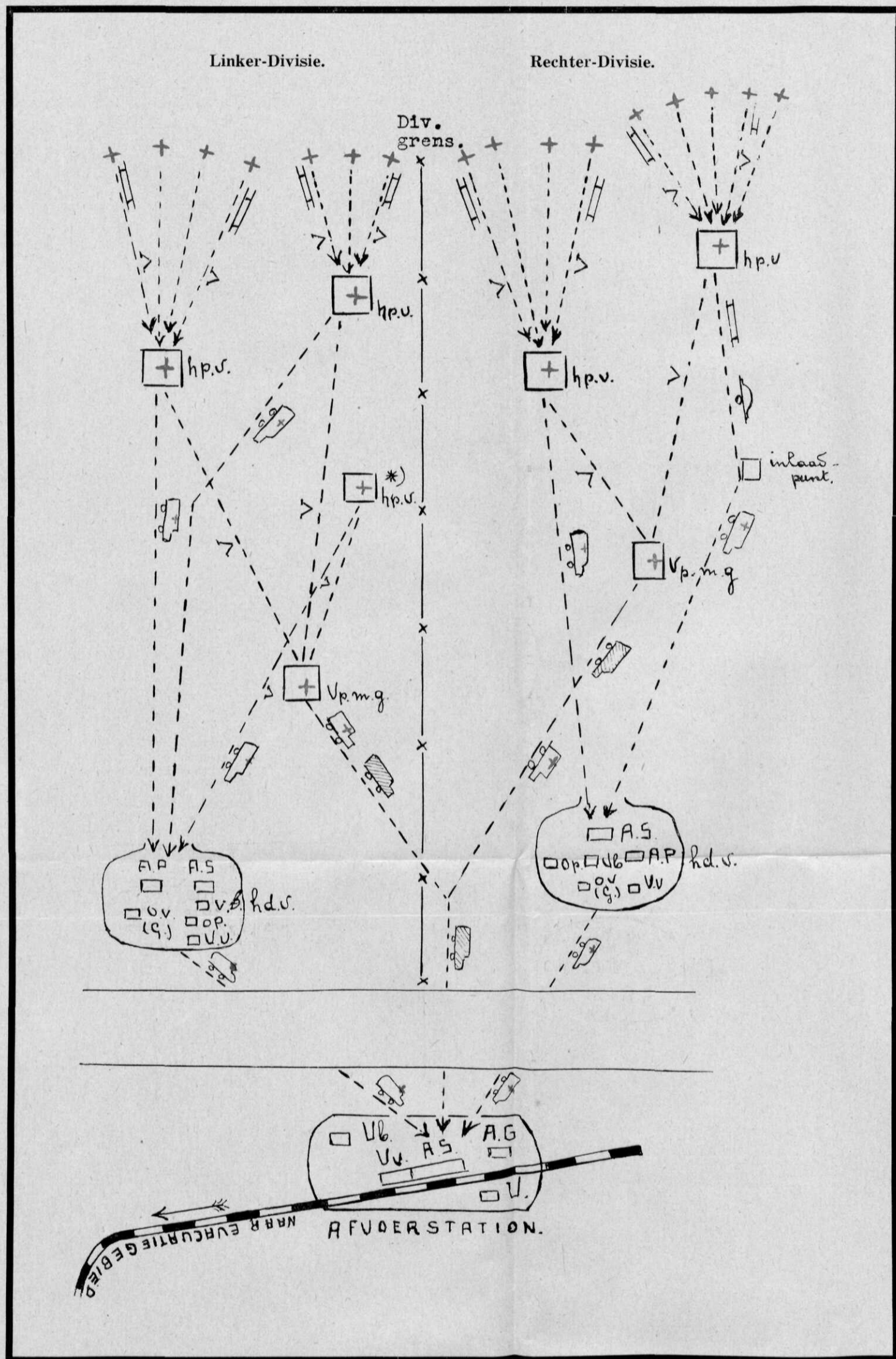
g. Aanvulling van geneeskundig materieel.

Ten slotte nog een woord over den aanvoer van geneeskundig materieel.

Zoolang er nog niet gevochten wordt en dus nog niet veel genees- en verbandmiddelen benoodigd zijn, vragen de troepen een en ander aan bij de Vb.A., die op haar beurt den voorraad weer aanvult door aanvraag aan den D.E.V.

Indien nog geen afvoerstations voor gewonden en zieken zijn opgericht, zendt de etappen-arts het aangevraagde geneeskundige materieel met de levensmiddelentreinen naar de eindstations, vanwaar het met de auto's, die de levensmiddelen naar de aanvullingsplaatsen vervoeren, wordt gebracht naar de aanvullingsplaatsen, op welke de Vb.An. aanvullen.

SCHEMATISCH VOORBEELD VAN EENE REGELING VAN DEN
AFVOER VAN GEWONDEN BIJ EEN DIVISIE-GROEP IN GEVECHT.

TOELICHTING:

+ gewondennest.
(e.g. hulppost).

beweging of vervoer van de gewonden.

V te voet.

per raderbaar.

per draagbaar.

per ziekenautomobil.

per automobiel (Mat.vervoer).

Hoofdverbandplaats. (Personeel en materieel van V.Lr.)

A.S. aankomst en sortering.

A.P. auto-park.

Ov. onvervoerbaren.

G. gaszieken.

Op. operatiën.

Vb. verband.

V.v. vervoer.

Afvoerstation. (Personeel en materieel van Etappendienst).

A.S. aankomst en sortering.

A.G. aanvulling van geneeskundig materieel.

V. verpleging.

Vb. verband.

V.v. vervoer.

Bij uitzondering kan in of dicht achter het operatiegebied een evacuatieplaats worden opgericht.

*) Het intreden van aanmerkelijke verliezen bij achterwaarts opgestelde troepen (reserves of artillerie) kan er toe leiden, dat in de nabijheid daarvan een hulpverbandplaats moet worden ingericht.

Zoodra te voorzien is, dat de troepen in den strijd zullen worden betrokken, wordt overgegaan tot het oprichten van hoofd- en hulpverbandplaatsen en afvoerstations, waar veel genees- en verbandmiddelen noodig zullen zijn.

De D.G.-artsen dienen de op de hoofd- en hulpverbandplaatsen en op de afvoerstations vermoedelijk benodigde genees- en verbandmiddelen tijdig bij den etappen-arts aan te vragen, waarna deze het aangevraagde met de ziektentreinen naar de afvoerstations zendt, alwaar het in de afdeeling „Aanvulling van geneeskundig materieel” wordt ondergebracht, om vervolgens voor zoover noodig met de ledig terugkeerende ziekenauto's naar de hoofd- en hulpverbandplaatsen te worden vervoerd.

Discipline — Evolutie.

DOOR

H. C. ROUFFAER,

Luitenant-Kolonel der Infanterie.

Een zeer merkwaardige rede is uitgesproken op de algemeene ledenvergadering van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers te Terneuzen op 19 September 1930 door den Voorzitter, Ir. J. A. KALFF, waarin o.m. het navolgende werd naar voren gebracht (uittreksel „Alg. Handelsblad” van Vrijdagavond 19 September 1930):

„Het bereiken van de hoogste ontwikkeling van het bedrijf vordert nog iets anders, n.l. het maken van den arbeider tot werkelijken „medewerker” in onze bedrijven. Hoe staat het in het algemeen met die medewerking der arbeiders in het bedrijf?

Hoe komt het, dat, ieder onzer weet het, zoo menigmaal die medewerking ontbreekt en de arbeiders integendeel zijn een rem, niet in beweging te krijgen zijn, den vooruitgang belemmeren, trots de geweldige hoeveelheid latente kracht, die in het menschelijk element in het productie-proces aanwezig is? Ook in de industrie schijnt wel het moeilijkste probleem te zijn: de omgang met het personeel, waarbij de bedrijfsleider ook afhankelijk is van zijn staf, zijn uitvoerders, zijn toezichtheggend personeel.

Nu is het wonderlijke, dat eigenlijk ieder van al die groepen denkt de geschiktheid te bezitten met personeel om te gaan. En het is wellicht deze overtuiging, die een bron van moeilijkheden is.

Nu zijn er wel enkele oorzaken voor dezen misstand aan te geven:

1e. Er zijn tal van bedrijfsleiders, die nog niet los zijn van een periode, die achter ons ligt en die ik zou willen noemen de militaire periode, waarin men dacht dat een bevel voldoende was.

2e. Er is een omstandigheid, die de beteekenis van het persoonlijk element op den achtergrond tracht te dringen en d.i. de wetenschap in de productie. Wij weten allen, dat de studie en de wetenschap zulke geweldige wonderen hebben volbracht, die de industrie vooruitbrachten, dat het zoo verklaarbaar is, dat we al het andere daaraan ondergeschikt achten en het menschelijk element dientengevolge in het proces verwaarloozen.

En een derde opmerking is deze, dat de geestesgesteldheid bij de chefs in onze bedrijven zoo dikwijls anders is dan zij moest zijn. Men zal mij niet bestrijden, dat menigmaal de houding, door chefs ten opzichte van het personeel aangenomen, is een „verdedigende” houding en niet, zooals het behoorde te zijn, een „opbouwende”.

Een verdedigende houding tegenover wat zij bij de arbeiders aanwezig achten aan onwil, aan onbekwaamheid, luiheid, of onbetrouw-

baarheid, ondeugden, die ongetwijfeld aanwezig zijn, maar niet worden bestreden door er slechts wantrouwen tegenover te stellen. Zoolang dat er is, is het onmogelijk voor een leider opbouwend te werken en den arbeider te krijgen tot werkelijk medewerken. Bovendien die arbeider voelt instinctief dat wantrouwen; in het algemeen zijn te dien aanzien de werklui niet om den tuin te leiden. En zoolang die atmosfeer van gemis aan vertrouwen over en weer bestaat, is er niets te bereiken. Een van de voornaamste factoren in de z.i. gewenschte opbouwende houding acht spr. het motiveeren tegenover den arbeider van de gegeven orders of opdrachten en instructies. Er zijn nog altijd menschen, die denken klaar te zijn, als zij een order hebben gegeven, of een instructie nauwkeurig hebben uitgewerkt in de gedachte, dat dan reeds het volle effect wordt verkregen op grond van de autoriteit van die orders. Maar zoo is het niet.

Hoe meer tijd we er aan geven uit te leggen, wat de beteekenis van die orders en instructies is, hoe zij passen in het algemeene werkplan, wat wij er mee hopen te bereiken, uitleggen welke voordeelen er het gevolg van zullen zijn en hoe zij kloppen moeten met het werk in een ander deel van het bedrijf, hoe meer instemming wij met die opdrachten zullen krijgen en hoe beter resultaat. En ook dat resultaat moet men het werkvolk doen kennen. De vorm van aanraking is eigenlijk bijkomstig; het wegwerken van wantrouwen en misverstand, die eigenlijk de jaren door de verhouding hebben beheerscht van twee partijen en die slechts samen één partij behoorden te zijn.

Als wij voor ons zelf dien vorm hebben gevonden, zijn wij er nog niet. Dat contact met het personeel brengt nog een eisch mede en die is, dat, inzonderheid in groote bedrijven, chefs van dienst — afdeelingchefs — opzichters en bazen moeten worden doordrongen van het begrip, dat deze nieuwe tijd vraagt nieuwe verhoudingen, die zij als uitdrukkelijken wensch van de bovenste leiding hebben te aanvaarden, dat men moet opkweken medewerkers en niet geccommandeerde arbeiders. Ik weet, dat ge dan allerlei bezwaren zult hooren, culmineerend in de uiting „dat zij tegenover het volk toch de baas moeten blijven”. Met deze uiting alleen bewijzen zij reeds er niets van te begrijpen. Want met veel grooter nadruk, dan waarmede ik pleit voor behoorlijk contact, houd ik vol, dat daarmede niets, maar ook niets behoeft te worden ingeboet aan prestige en ontzag en evenmin dat iets zou worden losgelaten van de werkelijke leiding. En wie in dezen tijd in dat complex van vraagstukken niet zijn weg kan vinden, zóó dat hij de leiding vast in handen houdt en tevens zijn arbeiders maakt tot medewerkers, hoort niet meer te staan aan het hoofd van een bedrijf. Als wij onze arbeiders 's Zondags op een voetbalveld bezig zien, met al hun energie, al hun élan, al hun doelbewust streven om een bal te trappen naar een goal en wij merken den volgenden dag niets van die eigenschappen bij het vervaardigen van ons product, dan ligt daarvan ook schuld bij ons.”

Hier is aan het woord een psycholoog „par droit de naissance”, die, staande in het practische leven als oud-lid van de Directie der Nederlandsche Spoorwegen, de moeilijke na-oorlogsche evolutie bij de Spoorwegen heeft geleid.

Er is misschien geen bedrijf, dat in wezen het Leger zoo nabijkomt, als het massa-bedrijf der Spoorwegen, zoodat uit deze voordracht ook voor het Leger zeer actueele lessen zijn te putten.

Punt 2 verdient onze volle aandacht, n.l., dat het persoonlijke element te veel op den achtergrond wordt gedrongen door de specifiek militaire wetenschap.

Deze eischt zooveel studie, dat de psychologie niet in die mate gewaardeerd wordt als waarop zij meent recht te hebben. Wanneer hogere chefs uit onbekendheid geen belangstelling hiervoor kunnen opwekken, heeft dat tot gevolg, dat de onderhebbenden zich niet veel moeite zullen geven om zich op de hoogte te stellen van de sociologie en psychologie en zullen dezen zich weer speciaal toeleggen op de zuivere militaire wetenschappen. Deze geringe belangstelling blijkt mij, wanneer ik een troepenofficier hoor klagen, dat het invullen van de z.g. vragenlijsten zooveel tijd kost, hetgeen natuurlijk wil zeggen, dat het zonde is van den vermorsten tijd. Deze heeren geven m.i. blijk van totaal gemis aan psychologischen zin. Wat leert de practijk? de C.C. leert alleen de slechte en beste elementen van zijn compagnie kennen. Het grootste gedeelte loopt gedurende zijn diensttijd als nummer rond, dus practisch kan men van dat grootste gedeelte niet eischen, dat het vertrouwen heeft in zijn C.C. Bij een door mij gehouden steekproef bij een inspectie over grootverlofgangers bleek mij, dat zeer velen den naam niet meer kenden van hun C.C. Of zij dien wel ooit geweten hebben, zou ik niet willen onderschrijven. Ook valt het te betreuren, dat het psycho-technisch onderzoek door onderofficieren wordt gehouden; niet dat zij dat werk mechanisch niet goed verrichten, maar als het door officieren werd verricht, zou dat bij enkelen althans de lust opwekken een weinig belang te gaan stellen in de psychologie. Van een onderofficier is dit natuurlijk niet te verwachten, zoodat dat onderzoek niet die vruchten afwerpt, die het zou kunnen afwerpen.

Wanneer een C.C. gedwongen wordt zich althans 20 minuten persoonlijk met dat grootste gedeelte te onderhouden en tracht den man als mensch te leeren kennen — een sfeer van vertrouwen weet te scheppen tijdens dat onderhoud — dan zal hem gedurende den verderen diensttijd blijken, dat werkelijk die 20 minuten niet vermorst zijn. De Nederlander waardeert zoo'n vertrouwelijk gesprek ten zeerste en geeft zich in zijn groote openhartigheid zeer gemakkelijk.

Hij spreekt zijn chef eens niet als straffer, maar ook als zijn tijdelijken vader.

Kan de C.C. dien toestand niet scheppen en derhalve het vertrouwen niet winnen, dan is hij ongeschikt voor militair opvoeder.

De tijd der vreesdiscipline heeft afgedaan. In tijden van beroering is het de vertrouwensdiscipline alleen, die stand houdt.

Treffend is ook, dat Ir. KALFF aanhaalt: „Nu is het wonderlijk dat eigenlijk ieder denkt die geschiktheid te bezitten met personeel te kunnen omgaan. Bezit men die geschiktheid niet, dan moet men deze trachten te verkrijgen door het wezen van den mensch te bestudeeren en niet handelen of er maar één model soldaat bestaat”.

Het zijn menschen, die gedurende hun dienstdtijd het vak van soldaat moeten leeren. Ze willen als mensch gewaardeerd worden en niet als nummer.

De vragenlijst stelt den C.C. in staat, wanneer hij als straffer optreedt, rekening te houden met de persoonlijke eigenschappen van den man, waardoor hij in staat is oordeelkundig te straffen en niet volgens een bepaald recept. Er moet opbouwend gewerkt worden en de straf moet niet toegepast worden als verdedigingsmiddel.

Terecht merkt Ir. KALFF op: „Deze tijd vraagt nieuwe verhoudingen; dat men moet opkweeken medewerkers”. Soldaten, die autonoom — niet heteronoom — de orders van hunne meerderen opvolgen. De orders dienen verklaard te worden. De tijd, dat de orders critiekloos aanvaard werden, is voorbij.

Men leze het zeer belangrijke werk „Témoins” van JEAN NORTON CRU, Professor aan het Williams College Massachusetts sedert 1908. Hij was van 1900—1903 soldaat en korporaal bij het 140 R.I., 15 Oct. 1914 als korporaal aan het front, sergeant Febr. 1915, adjudant 1918. Hij is enkele maanden gedetacheerd geweest bij het Engelsche en Amerikaansche leger, diende 28 maanden aan het front en werd 31 Aug. 1919 gedemobiliseerd.

Deze schrijver is dus een getuige, die de practijk van den oorlog kent en door zijn filosofische opleiding in staat was de psychologie van den oorlog te bestudeeren.

Nu is het treffend, dat zoovele ideeën van Ir. KALFF die van J. N. CRU, wat betreft het Fransche leger, dekken. Op blz. 14 staat vermeld: „Nous n'étions pas plus fier de savoir ce que JOFFRE ou FOCH ne savaient pas. Nous savions, parce que nos cinq sens, notre chair nous répétaient pendant des mois les mêmes impressions et sensations. Les grands chefs ne pouvaient pas savoir, car leur intelligence seule était en contact avec la guerre et la guerre ne se laisse pas concevoir par l'intelligence seule”.

CRU wijst ook op, ik zou willen zeggen, de psychologie van een order.

De sectie van den sergeant CRU moest een gedeelte van de loopgraaf maken tusschen Bezonvaux en de boerderij de Chambrettes (10 Jan. 1917). De voorgangers hadden reeds 15 December 1916 het imperatieve bevel gekregen deze belangrijke loopgraaf te maken. Dit bleek onmogelijk door de vorst en den steenachtigen bodem.

De G.Q.G. was naar aanleiding van valsche rapporten in de veronderstelling dat de order opgevolgd was.

Op blz. 19 vinden we: „C'est la règle dans l'armée de tromper les chefs par crainte de leur déplaire. La tradition de tromper les chefs s'est perpétuée et c'est peut-être la seule habitude de caserne qui ait persisté au front”. Omtrent het opvolgen van orders: „Si les ordres avaient toujours été obéi à la lettre, on aurait massacré toute l'armée française avant août 1915. Combien d'attaques censées faites, ne sont pas sorties”.

Op blz. 25 vinden we het belang van de kennis der psychologie, welke nog steeds niet op de juiste waarde wordt geschat in alle legers, treffend geschilderd.

„Les faits psychologiques sont l'essence même de la guerre et l'on ne peut comprendre le phénomène guerre ni le moindre détail d'une opération si l'on ignore les témoignages individuels sur les sentiments du narrateur et sur ceux qu'il a constaté dans son entourage. Les diverses façons dont on a interprété la crise morale de 1917 prouvent à quel point on ignorait, on ignore encore que le soldat est un homme qui voit, qui pense, qui juge et qui souffre dans son esprit plus encore que dans son corps. Qu'on lise les témoignages de combattants et l'on verra que le mécontentement datait d'avant 1917, qu'en décembre 1916, quatre mois avant l'affaire du Chemin des Dames, les critiques du commandement étaient arrivés à un état aigu dans la troupe, hommes et officiers. Les faits psychologiques corrigent encore bien des erreurs: ils démentent l'épopée, la gloire, l'enivrement de la victoire que les histoires d'aujourd'hui veulent encore nous peindre. Comparez les récits historiques de Madelin et les souvenirs des poilus sur les mêmes événements. Le combattant qui gagne du terrain dans La Somme avait une humeur aussi noire que celui, qui reculait à Verdun.

C'était bien la même guerre ici et là, guerre sans issue, sauf pour celui qui osait regarder l'issue de sa mort. Mentionnons les haines du poilu qui sont aussi instructives, que ses angoisses, haine de l'état-major, des embusqués, de la presse, de tout l'arrière. Je puis en parler avec indépendance parce que je ne les ai jamais éprouvées et nous étions bien peu dans ce cas. Je n'analyserai pas ces haines ici, cela nous entraînerait loin. Je me contenterai d'indiquer que toutes avaient la même cause générale: le poilu haïssait ceux qui, n'étant pas dans la tranchée, étaient plus belliqueux que lui, qui ne connaissait pas la guerre ou refusant d'en accepter les leçons voulaient le continuer à ses dépens et par des méthodes condamnées.”

Dit boekwerk van J NORTON CRU „Témoins”, uitgevers „Les Étinzelles”, Paris, wordt ieder officier warm aanbevolen en ik twijfel niet of het zal er toe bijdragen een ieder te overtuigen van de belangrijk-

heid van de kennis van den mensch, omdat hij het per slot van rekening is, die alle technische instrumenten — hoe geniaal ook door de wetenschap uitgedacht — moet bedienen onder zeer storende psychische omstandigheden.

Die partij wint den oorlog, die in staat is een kwartier langer dan de tegenpartij hare moreele krachten op peil te houden en voor inzinking te behoeden. Hiervoor is de kennis der psychologie van onschatbare waarde, zoowel voor den staatsman als den militair.

Het recht om te straffen.

DOOR

J. C. VAN HEUVEN,

Eerste Luitenant der Veldartillerie.

Teneinde een bedrijf, van welken aard ook, het grootst mogelijke rendement te geven, is het niet alleen noodzakelijk, dat allen, die in dat bedrijf medewerken, zooveel mogelijk geschoold zijn; bovendien wordt vereischt, dat door allen deze scholing ook voor 100 % wordt omgezet in zoo volmaakt mogelijke arbeidsprestatie. Zoo is het ook niet voldoende, wanneer in een weermacht een ieder in vreedstijd, wat betreft zijn technisch kunnen, volkomen voorbereid is voor de taak, welke hem van den eersten mobilisatiedag af wacht, terwijl niet vaststaat, dat allen hun kunnen ook in zijn geheel willen geven ter bereiking van het gemeenschappelijk einddoel. Een belangrijk deel van het vredeswerk in de weermacht wordt gevormd door de instructie, het les geven, en dit voornamelijk aan de dienstplichtigen. Hier geldt hetzelfde. Het zal mogelijk zijn bij goed onderwijs een leerling te brengen tot een zeker minimum peil van ontwikkeling, het persoonlijk maximum daarentegen zal niet bereikt worden, wanneer niet ook de leerling van zijn kant belangstelling toont en medewerkt om zoover te komen.

Er zijn individuen, die door hun karakter gedwongen worden, wanneer zij met iets bezig zijn, dit zoo goed mogelijk te verrichten. Er zijn anderen, die van goeden wille zijn, maar desalniettemin prikkels noodig hebben om zulks te doen. Ten slotte zijn er onwilligen. Het heeft geen zin en zou trouwens bijzonder moeilijk zijn om een verhouding tusschen deze drie categorieën vast te stellen. Maar het is naar mijn meening een vaststaand feit, dat de middelste groep de talrijkste is. Wil de bedrijfsleider of de leeraar zooveel mogelijk resultaat van zijn werk hebben, dan zal hij goed doen deze groep aan te moedigen.

Dat kan op verschillende wijzen gebeuren, waarop ik hier niet verder wil ingaan. Maar op welke wijze het ook geschiedt, vast staat wel, dat het gunstigste resultaat zal worden verkregen, wanneer uitgegaan kan worden van een verhouding van wederzijdsch vertrouwen en achting. Ook voor het vormen van een volwaardig soldaat, of, om liever in ruimeren zin te spreken, van een volwaardig militair, is het noodig, dat een dergelijke verhouding bestaat tusschen meerdere en ondergeschikte. Deze zal nooit tot stand komen, wanneer van het *recht om te straffen* een onjuist gebruik wordt gemaakt. Omgekeerd zal men door een goede hanteering van de straf wèl er aan kunnen medewerken, dat zij wordt in stand gehouden en bevorderd.

Nu kan onjuist gebruik tweërlei oorzaak hebben. Of wel de strafoplegger heeft niet het goede inzicht, welke straf in een concreet geval

behoort te worden toegepast, òf wel hij is niet op de hoogte betreffende de wettelijke bepalingen of haar toepassing.

Het eerste geval behoeft zich geenszins voor te doen als gevolg van opzettelijke tekortkoming van den strafoplegger. Het komt mij voor, dat bij de bepaling van de tuchtstraf rekening zal moeten worden gehouden met de eischen van verbetering en voorkoming, zooals deze ook gelden op het ruimere gebied van het strafrecht. Ook al is een geval naar behooren onderzocht en al heeft men er zich rekenschap van gegeven, welke straf voor dezen persoon in de gegeven omstandigheden de juiste is, dan nòg blijft vergissing mogelijk. Iedere strafoplegger zal er naar moeten streven het aantal vergissingen tot het minimum te beperken. Dit zal hem te eerder gelukken, naarmate hij meer menschenkennis en meer ervaring op dit gebied heeft.

Bij de tweede genoemde mogelijkheid staat de zaak anders. Iedere meerdere en speciaal de tot straffen bevoegde meerdere ontleent aan de Wet op de Krijgstucht en aan de Regtspleging bij de Landmagt bevoegdheden; aan den anderen kant leggen zij hem verplichtingen op. Hij zal de bevoegdheden niet mogen uitbreiden; hij zal zijn verplichtingen hebben na te komen. De krijgstuhtelijke straf, die kan bestaan in vrijheidsbeneming gedurende eenigszins langeren tijd, is soms een ernstig ingrijpen in den rechtstoestand van den gestrafte; daarom zijn dezen wettelijke waarborgen gegeven. De straffen, die de Krijgsraad kan opleggen, zijn nog veel ingrijpender. Hier kunnen de hoogste belangen van den verdachte op het spel staan. Het Wetboek van Strafvordering, dat het burgerlijk strafproces regelt, geeft een nauwgezette opsomming van bevoegdheden en verplichtingen van opsporings- en vervolgingsambtenaren en van verdachte (verdediging). Het is de uitgesproken bedoeling van dit Wetboek, dat de verdachte, al heeft hij dan misschien wat op zijn geweten, niet rechteloos zij. Dat komt aan dien verdachte ten goede, maar ook aan het vertrouwen in de rechtspraak. De Regtspleging bij de Landmagt is beknopter in dit opzicht; men kan dus des te meer verwachten, dat de voorschriften, die dan wèl zijn gegeven, nauwkeurig worden opgevolgd. Het is niet in te zien, waarom de militair in dit opzicht zou moeten achterstaan bij den burger. Wellicht is de Wet op de Krijgstucht niet volmaakt, wat betreft het feit, dat zij op enkele punten wat duidelijker kon zijn. Maar aan den anderen kant geven haar voorschriften de zekerheid, dat bij verstandige toepassing een rechtvaardige tuchtprocedure in het leven wordt geroepen. De bemoeiingen van een troepencommandant met een strafzaak, die bij den Krijgsraad aanhangig wordt gemaakt, zijn genoemd in de eerste artikelen van de Regtspleging bij de Landmagt. Wanneer deze artikelen, evenals de Wet op de Krijgstucht, naar behooren worden opgevolgd, dan zal de dienstplichtige zulks misschien niet als zoodanig realiseeren, maar wèl zal hij den indruk krijgen, dat er niet met zijn belangen wordt gesold. Er zal straf op hem worden toegepast, maar hij zal gevoelen, dat dit geschiedt naar rechtvaardige

beginselen. Uit tweërlei oogpunt is het daarom noodzakelijk, dat vooral de officier op de hoogte is van de genoemde wettelijke bepalingen. Ten eerste, omdat zulks noodig is voor het op zoo hoog mogelijk peil brengen van den troep, ten tweede, en in niet mindere mate, omdat het hier betreft belangen, en dikwijls groote belangen, van zijn ondergeschikten.

Ik noemde hiervóór een verhouding van wederzijdsch vertrouwen en achting. Een groot woord. Zeker. Om niet misverstaan te worden, zou ik daarom dit nader willen aangeven als een verhouding, waarin men weet, wat men aan elkaar heeft. Geenszins wil ik daarmee bedoelen een verhouding, die zich verpeutert in àl te theoretische psychologie of in overdreven overwegingen van humaniteit. Wanneer bij een onderdeel nooit gestraft wordt, is dat geenszins zonder meer een bewijs voor goede tucht. Met evenveel recht of onrecht zou men het omgekeerde kunnen beweren en eruit besluiten, dat blijkbaar bij dat onderdeel alles maar goorloofd is. Ook kan het voorkomen, dat een troep bestaat uit flinke manschappen, die vlot hun dienst verrichten, maar waarvan sommigen zoo nu en dan uit den band springen en dan moeten worden gestraft, terwijl een andere bestaat uit lieden, die niet worden gestraft, omdat zij zich door een berekende minimumpraestatie hiervoor vrijwaren. Indien iemand van de eerste soort eens „uit den band springt”, dan voelt hij meestal zeer goed, dat dit in strijd is met de tucht en dat hij straf heeft verdiend. Wanneer hij het inziet, dan zou ik geneigd zijn hem te qualificeeren als gedisciplineerder dan iemand van de tweede soort, al is die dan niet gestraft. De bekende definitie in het Reglement betreffende de Krijgstucht, neergelegd in art. 1, geeft formeel een eenigszins uitvoerige omschrijving van een toestand. In verband met het bovenstaande, zou ik daaraan willen toevoegen: „....., terwijl de krijgstuhtelijke subjecten (militairen) zich bewust zijn, dat een en ander zoo behoort te wezen”.

Zeer zeker kan straf, soms strenge straf, noodzakelijk zijn; het *recht om te straffen* behoort te worden uitgeoefend volgens de bij de wet gestelde regelen. Het feit, dat het militair straf- en tuchtrecht door den wetgever, Koning en Staten-Generaal gezamenlijk, bekleed met de hoogste regelgevende bevoegdheid in den Staat, ingevolge de Grondwet wordt bepaald, is op zichzelf reeds aanwijzing, van hoeveel belang dit onderwerp, en terecht, wordt geacht. Het staat den wetsuitvoerder niet vrij, af te wijken van de wet ¹⁾; hij zal dus op de hoogte moeten zijn van de wettelijke bepalingen en haar toepassing.

Wanneer dan ook de Redactie van het Militair-Rechtelijk Tijdschrift schrijft op blz. 5, deel XXIII, waar het gaat om de beantwoording van vragen, gesteld door kapitein Mr. J. SCHUTEMAKER aan reserve-officieren: „Wanneer de reserve-officieren, die zich voor de beantwoording

¹⁾ In dit verband moge ik opmerken, dat ik daarom een aanschrijving als die, welke inhoudt, dat ook majoors kunnen worden benoemd tot officier-commissaris, betreuer. Deze is in strijd met de wet en naar mijn meening niet verbindend. Een majoor-officier-commissaris zal terecht kunnen worden gerecuseerd.

van de vragen gezet hebben en van wie dus verondersteld kan worden, dat zij de vereischte belangstelling voor het militaire recht koesteren, nog niet beseffen, dat voor de oplossing van een straf- of tuchtrechtelijken casus in de allereerste plaats de wetten moeten worden nageslagen, hoe zal het dan gesteld zijn met hen, die de vereischte belangstelling voor het militaire recht missen. Wij twijfelen, of zij van het militaire straf- en tuchtrecht wel meer weten dan alleen, dat het bestaat," en daaraan de volgende noot toevoegt: „Het blijkt herhaaldelijk, dat officieren — ook beroepsofficieren — weinig aandacht aan het militaire recht schenken. Als merkwaardig voorbeeld daarvan verwijzen we naar onze op blz. 631 van deel XVIII M.R.T. gestelde noot, waarbij we de aandacht vestigden op de getuigenis van een hoofdofficier, die zijn onbekendheid met de nieuwe wetgeving — welker inhoud hem echter reeds lang bekend had moeten zijn — op rekening van het Departement van Oorlog wilde schuiven, omdat de nieuwe uitgave dezer wetgeving nog niet was ontvangen", dan stemt dit wel eenigszins tot nadenken. Wanneer genoemde Redactie een mededeeling als deze doet, dan zal zij hiervoor ongetwijfeld goede gronden hebben. Er verschijnen trouwens zoo nu en dan legerorders of aanschrijvingen, waarin bepaalde wetsvoorschriften in herinnering worden gebracht, waaruit wel zeer duidelijk blijkt, dat deze in vergetelheid dreigden te geraken. Een sterk voorbeeld is o.a. wel het schrijven van den advocaat-fiscaal betreffende de bevoegdheid van den officier-commissaris ten aanzien van het arrest van den beklagde tijdens de informatiën. Deze bevoegdheid is zeer duidelijk omschreven in de Regtspleging bij de Landmagt; in de practijk was echter gebleken, dat zij nogal eens werd overschreden. Wanneer de officier-commissaris, wiens taak bestaat uit justitueel werk, het op zijn functie betrekking hebbende deel van de Regtspleging bij de Landmagt niet kent, zal het dan met den Compagniescommandant anders zijn gesteld?

Er mag natuurlijk niet worden gegeneraliseerd. Maar als eisch moet worden gesteld, dat deze zeer belangrijke materie door den officier wordt beheerscht.

Op blz. 133, deel XXIII M.R.T., vangt een artikel aan van Mr. J. TUINSTRĀ, waarnemend griffier bij het Hoog Militair Gerechtshof, met de woorden: „Over het algemeen kan onze militaire strafwetgeving, zoomede de militaire jurisdictie, zich niet bepaald verheugen in een overmaat van belangstelling, speciaal niet van den kant van de meederen in den troep, die toch bijna dagelijks geroepen zijn, beginselen en regelen, neergelegd in onze militaire strafwetboeken, zowel inhoudende het formeele als het materieele strafrecht, toe te passen. Waar dit gebrek aan belangstelling in de practijk dan ook zeer veelvuldig gebrek aan kennis — en dientengevolge onjuiste toepassing — van die voorschriften tengevolge heeft, is elk bewijs, dat als symptoom van een ontwaken van die interesse aanvaard mag worden, te beschouwen als

een verheugend verschijnsel". Het is waarschijnlijk, dat deze meening mede gegrond is op ervaringen, opgedaan in des schrijvers functie.

De Redactie M.R.T. zegt op blz. 7, deel XXIII: „De krachtigste vorm van dwanguitoefening is straffen. Vandaar dat de Compagniescommandant dient te weten, welke zijn rechten en verplichtingen zijn. Grondige kennis van de militaire straf- en tuchtwetten is daarvoor noodzakelijke eisch". Nu is het begrip „grondige kennis" rekbaar. Indien een ieder op de hoogte is van die bepalingen, waarmede hij in zijn functie te maken heeft en van die, welke van algemeene strekking zijn, dan is reeds veel, zeer veel, gewonnen. En zou dit nu niet te bereiken zijn?

„De groote massa vindt het militaire recht „zware kost" en ziet zich dit graag in licht verteerbaren vorm voorgezet" (Mr. J. SCHUTTEMAKER, blz. 500, deel XXV M.R.T.). Voor het in vervulling gaan van het door mij gestelde desideratum is het menu niet uitgebreid. Ook een minder goede maag zal dit kunnen verwerken. En wanneer men zich met een beetje goeden wil er tegenover stelt, dan zal de „zwaarte" erg meevallen. Wanneer men gaat inzien, waarom de verschillende bepalingen zóó gemaakt zijn en niet anders, wanneer men zich rekenschap geeft van de bedoelingen daarvan en wanneer men ten slotte tot het inzicht komt, dat het samenstel van voorschriften bij juiste toepassing leidt tot een rechtvaardige behandeling van den tucht- of strafwetovertreder, dan zal men er vanzelf prijs op stellen, naar beste weten hieraan mede te werken. Ik geloof niet, dat de zwaarte van stof, die een ieder noodig heeft, aanleiding behoeft te zijn om van kennisname af te zien. De moeilijkheid is echter om zich daartoe te zetten.

Ik wil hier twee voorbeelden geven om aan te toonen, dat juiste toepassing van de wet van groot belang is, zoowel voor het individu als voor de militaire gemeenschap.

1. De op het eerste gezicht zoo eenvoudige bepaling van art. 7 van de Regtspleging bij de Landmagt: „De Commandeerende Officier zal daarop de zaak onderzoeken".

Over de wijze, waarop dat onderzoek (korpsonderzoek) zal geschieden, staat verder niets voorgeschreven. Het gebeurt meestal door een of twee daartoe aangewezen officieren en dient om den Commandeerenden Officier, eventueel ook den Garnizoenscommandant en den Auditeur-Militair, zoo volledig mogelijk in te lichten betreffende hetgeen is voorgevallen. Hieraan ontbreekt nogal eens het een en ander; te dikwijls is van toepassing, hetgeen Mr. M. H. DE BOER hierover schrijft in het M.R.T., deel XV, blz. 68: „Die officieren hooren den verdachte en getuigen en maken van hun bevindingen proces-verbaal op. Dikwijls zijn deze processen-verbaal niet weinig amusante lectuur, naar den vorm een soort vragen-en-antwoorden-spel, naar den inhoud een opsomming van allerlei bijzonderheden, die meestal meer den persoon en diens beweegredenen tot het plegen van het feit dan het feit zelf

betreffen'', en Mr. G. VAN SLOOTEN op blz. 56: „Het onvoldoende korpsonderzoek oorzaak van misverstand en geschrijf, ...''.¹⁾

Misverstand en geschrijf — nadeelig voor een goede rechtspraak en voor het individu. Misverstand kan ten gevolge hebben onnoodige dubbele bestraffing (tucht- en strafrechtelijk), waarover in het tweede te geven voorbeeld meer; misverstand en geschrijf zijn beide oorzaak van vertraagde afdoening. „Militaire rechtspleging moet snel zijn. De handhaving van orde en tucht moet uit de vlotte hand geschieden, elke aarzeling, elk talmen, elk gezeur suggereert gebrek aan kracht en aan macht, is oorzaak van nieuwe ontbindingsverschijnselen (Mr. VAN SLOOTEN)'''. Ook het belang van beklagde brengt dikwijls snelle afdoening mede.

De verwijzing zal moeten worden opgebouwd uit gegevens, die het korpsonderzoek verstrekt; verwijzing en telastlegging (aan den voet van het bevelschrift tot bijeenkomen van den Krijgsraad) moeten hetzelfde feit betreffen. Het is dus mogelijk, dat door een onjuist korpsonderzoek de telastlegging nietig verklaard wordt.

Om al deze redenen is het noodzakelijk, dat het korpsonderzoek goed wordt gehouden. Daarvoor is noodig een inzicht in de belangrijkheid van deze phase in den rechtsgang, dat alleen mogelijk is, wanneer men dien rechtsgang in zijn geheel overziet en kennis bezit van de essentialia van het in behandeling zijnde delict, zooals deze in de wet zijn omschreven. Het onderzoek moet daarom geschieden aan de hand van de wet (kennis van de wettelijke omschrijving van ieder delict kan en behoeft ook niet geëischt te worden), terwijl de onderzoeker van de beteekenis der wettelijke termen en van de wetstechniek op de hoogte behoort te zijn.

2. Het tweede voorbeeld betreft art. 2, 2e van de Wet op de Krijgstucht. Daarin wordt mogelijk gemaakt, dat verschillende misdrijven en overtredingen onder bepaalde omstandigheden niet door den krijgsraad worden berecht, doch krijgstuhtelijk worden afgedaan, waarbij men dan spreekt van oneigenlijke krijgstuhtelijke vergrijpen. Deze worden dus snel en practisch berecht en als zoodanig kan deze rechtsfiguur zeer gunstig werken. De hanteering ervan moet echter met overleg geschieden. Art. 57 van de Wet op de Krijgstucht bepaalt, dat het recht van strafvordering niet vervalt door de toepassing van krijgstuhtelijke straf; speciaal voor de oneigenlijke krijgstuhtelijke vergrijpen is deze bepaling van belang. Over de afdoening van ieder dergelijk vergrijp spreekt de Garnizoenscommandant, na bekomen advies van den Auditeur-Militair, een oordeel uit. Is voor een feit krijgstuhtelijke straf opgelegd en oordeelt de Garnizoenscommandant, dat de zaak door den militairen rechter had behooren te worden afge-

¹⁾ M.R.T., deel XV, blz. 33 e.v. Prae-adviezen van Mr. G. VAN SLOOTEN AZN. en van Mr. M. H. DE BOER over de vraag: „In hoeverre heeft de militairrechtelijke organisatie in den mobilisatietijd voldaan?'' voor een te houden militairen juristendag. Lezing hiervan zéér aanbevolen!

daan, dan wordt de zaak alsnog verwezen. Nu is het voor een krijgstuuchtelijk gestrafte moeilijk in te zien, waarom zijn zaak in voorkomend geval nog eens voor een tweede keer wordt berecht. Hij heeft iets misdreven, hij wordt gestraft en ondergaat deze straf in de meeste gevallen met het besef, dat zulks verdiend was. Maar daarmee is voor hem de zaak dan ook afgedaan. Wordt hij alsnog verwezen, dan ondervindt hij dat als onbillijk; het is duidelijk, dat dit zeer ongewenscht is en dus behoort het aantal gevallen zooveel mogelijk beperkt te worden. Het verschil in oordeel van den Garnizoenscommandant en den Commandant van den verdachte over de afdoening kan het gevolg zijn van twee omstandigheden. De eerste is deze, dat door hen de zwaarte van het feit verschillend beoordeeld wordt; er wordt hierbij een *subjectieve* maatstaf aangelegd, en hoewel naar volkomen overeenstemming gestreefd kan worden, zal dezè in de practijk toch waarschijnlijk niet geheel bereikt worden. De tweede omstandigheid is, dat door den Commandant van den verdachte de *concrete* wetsbepalingen niet zijn nageleefd en er sprake is van een verkeerd gebruik van bevoegdheid. Verschillende misdrijven zijn in hun eenvoudigen vorm vatbaar voor krijgstuuchtelijke afdoening, terwijl zij dat in hun gequalificeerde vormen niet zijn. Zoo kan opzettelijke ongehoorzaamheid (art. 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht) disciplinair worden afgedaan; maar indien zich een van de omstandigheden, genoemd onder 1e—5e van dat artikel voordoet, dan is tuchtbestrafing uitgesloten. Toch komt het herhaaldelijk voor, dat deze in zoo'n geval wordt aangewend; dan moet later verwijzing naar den krijgsraad volgen — het nadeel van dubbele berechting had voorkomen kunnen worden door juiste toepassing van de wet.

Ik wil deze voorbeelden hier niet verder uitwerken, maar meen aangetoond te hebben, dat deze juiste toepassing zoowel een individueel als een legerbelang is en dat voor de behartiging van dat belang een zekere mate van rechtskennis vereischt is. De feitelijke toestand, beschreven door de door mij aangehaalde schrijvers, bewijst, dat deze opvatting *niet* de algemeene is. Zooals het vanzelf spreekt, dat, zoolang er een militaire dienst is, deze dienst door hen, die deel uitmaken van de weermacht, zoo goed mogelijk behoort te worden verricht, zoo moet het ook vanzelf spreken, dat, zoolang er een militaire rechtspraak bestaat, deze rechtspraak zoo juist mogelijk wordt uitgeoefend. De regering geeft in deze het voorbeeld; van hoe groot belang zij de quaestie acht, bewijst de uitgave op haar last van het Militair-Rechtelijk Tijdschrift en de rechtsgeleerde opleiding van officieren aan de Universiteit te Amsterdam.

Bij de uitoefening van contrôle door den Garnizoenscommandant is het niet voldoende, dat een aanvankelijk verkeerd opgezette zaak in andere banen wordt geleid; hij zal bovendien op de een of andere wijze moeten instrueeren voor het vervolg. Wanneer iemand zich in onbehoorlijke tenue vertoont, dan worden hiertegen repressieve maatregelen

genomen, omdat hij een krijgstuchtelijk legerbelang schaadt en men herhaling wil voorkomen, hetzij door hem, hetzij door een ander. Het is niet in te zien, waarom dit niet zou moeten gebeuren bij verkeerde toepassing van wetsvoorschriften, waarbij ook o.a. het legerbelang wordt benadeeld. Het is daarom uit dit oogpunt te betreuren, dat het instituut der Plaatselijke Commandanten is afgeschaft. Deze autoriteiten beschikten over meer tijd dan de tegenwoordige Garnizoenscommandanten om hun aandacht aan deze materie te schenken.

Wanneer het, zoals ik hiervoor schreef, wellicht moeilijk is om zich te zetten tot kennisname van de vereischte stof, dan moge de idee, dat daardoor medegewerkt wordt aan *betere rechtsbedeeling*, dat is verhoogde belangenbescherming, daartoe een *prikkel* zijn. Rechterlijke macht, volgens MONTESQUIEU de geweldigste der drie staatsmachten, „*puissance si terrible parmi les hommes*”, brengt *verantwoordelijkheid* mede. Men bedenke dit bij de uitoefening van en de medewerking aan het recht om te straffen, dat, op *juiste* wijze uitgeoefend, ongetwijfeld zal medewerken aan de *verhooging van de praestaties van de weermacht*.

Gegevens vreemde legers. (December 1930.)

BELGIË XLI.

Geneeskundige Dienst.

Reserve officieren van gezondheid.

Recruteering.

Alle dienstplichtigen, in het bezit van het diploma van „docteur en médecine”, „pharmaciën”, of „licencié en sciencè dentaire” (ook zij, die op het oogenblik, dat hun lichting onder de wapenen moet komen, in het bezit zijn van een dezer diploma's), kunnen worden aangewezen voor opleiding tot reserve officier van den Geneeskundigen Dienst.

Inlijving.

De door den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst aangewezen adspiranten worden ingedeeld bij de geneeskundige korpsen en, rekening houdende met de taalregeling voor het leger, zooveel mogelijk gelijk verdeeld over 3 schoolpelotons (te Brussel, Gent en Luik), welke administratief aan een hospitaalcompagnie zijn verbonden, doch overigens een onderafdeeling vormen van de (E)cole (O)fficiers (S)ervice (S)anté.

Opleiding.

Het onderricht van de "(C)andidats (S)ous-(L)ieutenants (R)éserve (S)ervice (S)anté" heeft ten doel ze voor te bereiden voor de functies, welke zij als reserve officier van gezondheid en reserve apotheker in oorlogstijd hebben te verrichten; het vult het universitaire onderwijs aan met militaire vorming en speciale tactische en technische kennis, die de officier van gezondheid dient te hebben. De nadruk wordt daarbij mede gelegd op de moreele vorming. Voorts wordt hun, in tegenstelling met de overige reserve officieren, onderricht gegeven in de z.g. „tweede taal” (Vlaamsch of Fransch, naargelang hun eigen taal), opdat zij zoowel Vlaamsch als Fransch sprekende militairen kunnen verstaan.

Ieder *schoolpeloton* staat onder bevel van een officier van gezondheid (met den rang van ten minste kapitein), die tevens belast is met de leiding van de schoolafdeeling.

De *algemeene* leiding van het onderricht berust bij den (I)nspecteur (G)énéral (S)ervice (S)anté, die er voor zorgt, dat het onderricht in de verschillende schoolafdeelingen op gelijke wijze wordt gegeven. Hij bepaalt, in overleg met den Chef van den Generalen Staf, de bijzondere takken van onderwijs en verzekert zich persoonlijk van de juiste uitvoering van het onderwijs en de vorderingen van de leerlingen.

Instructeurs.

Het instructiekader wordt, voor wat betreft het zuiver wetenschappelijk gedeelte, door den I.G.S.S. aangewezen. De commandant van het schoolpeloton beschikt over een infanterie-officier voor de militaire opleiding. Deze heeft meestal in den namiddag plaats, zoodat bedoelde officier des voormiddags bij zijn korps dienst doet.

Tijdperken van onderricht.

Wettelijk zijn de C.S.L.R.S.S. verplicht tot een dienstdienst van 14 maanden; echter worden zij thans — tot nader order — na een dienstdienst van 8 maanden met groot verlof gezonden.

Deze 8 maanden dienstdienst worden in twee tijdperken verdeeld en wel:

1e tijdperk (2 maanden). De dienstplichtigen ontvangen uitsluitend bij het schoolpeloton een militaire en medisch-militaire opleiding. Na afloop daarvan worden zij bij goed gedrag gelijkgesteld met den rang van korporaal.

2e tijdperk (6 maanden). Het onderricht omvat een militair, een medisch-militair en een wetenschappelijk gedeelte. Een en ander geschiedt gedeeltelijk bij het schoolpeloton, deels in het militair hospitaal, volgens een gedetailleerd programma, vastgesteld door den I.G.S.S.

In den loop van de zevende maand moeten de adspiranten het examen voor sergeant afleggen voor een commissie, aan te wijzen door den I.G.S.S. en onder voorzitterschap van een hoofdofficier van gezondheid. Bij voldoen aan het examen worden zij aan het eind van de zevende maand gelijkgesteld met den rang van sergeant. Zij dragen alsdan op de linkermouw een „Belgische Leeuw” van wit metaal.

Voor hun zuivere beroepsopleiding werken de C.S.L.R.S.S. mede bij den medischen en den apothekersdienst.

Aan het einde van het tweede tijdperk nemen de adspiranten deel aan de periode van schietoefeningen en manoeuvres van een regiment infanterie, artillerie of wielrijders.

Examen reserve officier van gezondheid en apotheker.

Vóór het vertrek met groot verlof (aan het einde van de achtste maand) leggen de candidaten theoretisch en practisch examen af voor een commissie, bestaande uit:

- Den commandant van de E.O.S.S. (voorzitter),
- 2 officieren van gezondheid (hoofdofficieren of kapiteins),
- 1 apotheker,
- 1 infanterie-officier (ten minste kapitein).

De geslaagden worden in volgorde gerangschikt, eerst door den commandant van de *schoolafdeeling*, daarna door den commandant van de E.O.S.S. Deze laatste reikt hen tevens het diploma van geschiktheid uit voor „sous-lieutenant de réserve du S.S.”

De houders van dit diploma worden eerst 6 maanden na hun vertrek

met groot verlog *benoemd* tot sergeant (tot nu toe slechts *gelijkgesteld* geweest met dien rang). De bevordering tot sous-lieutenant geschiedt in beginsel gelijktijdig met de bevordering tot reserve officier van de kandidaten der overige wapens.

De kandidaten, die niet hebben voldaan aan de eischen voor korporaal of sergeant, worden ontheven van de opleiding en volbrengen hun dienstdtijd in een hospitaal. Zij, die niet geslaagd zijn voor het examen voor sous-lieutenant, blijven tijdens hun onbepaald verlof met den rang van sergeant gelijkgesteld.

Verlof; ziekte.

Met Kerstmis—Nieuwjaar en met Paschen wordt vacantie gegeven. Overigens wordt slechts bij uitzondering verlof verleend, hetzij om eenigerlei studie te vervolgen, hetzij om beroepsbezigheden te vervullen.

Bij langdurige afwezigheid wegens ziekte, enz. moet in elk bijzonder geval de I.G.S.S. ten opzichte van den candidaat beslissen.

Herhalingsoefeningen.

De dienstplichtigen van de jaarklasse 1930 C.S.L.R.S.S. zijn niet tot herhalingsoefeningen verplicht.

Vétérinaire Dienst.

Reserve officieren van den Vétérinairen Dienst.

Recruteering.

Alle dienstplichtigen, in het bezit van een diploma van „docteur en médecine vétérinaire” (ook zij, die op het oogenblik, dat hun lichting onder de wapenen moet komen, in het bezit zijn van dit diploma), kunnen worden aangewezen voor opleiding tot reserve officier van den Vétérinairen Dienst.

Inlijving.

De (C)andidats (S)ous-(L)ieutenants (R)éserve (S)ervice (V)étérinaire zijn bestemd voor de „Ecole de Cavalerie”. Zij worden ingelijfd op een datum, zoodanig vastgesteld, dat de dienstdtijd zich niet over 2 academiejaren uitstrekt (voor 1930 op 15 November).

Opleiding.

De algemeene beginselen, welke hiervoren zijn aangegeven t.a.v. de opleiding van reserve officieren van gezondheid, gelden ook hier. Geëischt wordt, dat de opleiding vóór alles practisch is.

Gedurende hun verblijf bij de Ecole de Cavalerie zijn de kandidaten ingedeeld bij een schoolpeloton, onder bevel van den Chef van den Vétérinairen Dienst bij de Ecole de Cavalerie, aan wien een onder-officier-instructeur is toegevoegd.

Het cursusprogramma wordt vastgesteld door den Chef van den (S)ervice (V)étérinaire (R)éserve, in overleg met den commandant der Ecole de Cavalerie.

Instructeurs.

Het rij- en militair onderricht wordt gegeven door een officier-instructeur, bijgestaan door een onderofficier, beiden behorende tot de Ecole de Cavalerie. Het onderricht aan de kliniek en op het laboratorium geschiedt door den Chef van den Vétérinaires Dienst en diens eersten adjunct. Ook de overige cursussen worden steeds gegeven door officieren.

Tijdperken van onderricht.

De diensttijd voor de C.S.L.R.S.V. is verdeeld in 3 tijdperken als volgt:

1e tijdperk (2 maanden). De adspiranten ontvangen het onderricht als soldaat en in de beginselen van hun toekomstige functie bij den militair-vétérinaires dienst. Na afloop van dit tijdperk worden zij, die daartoe geschikt worden geacht, gelijkgesteld met den rang van korporaal.

2e tijdperk (3 maanden). Het onderricht omvat medisch-militaire cursussen, onderricht aan de kliniek en op het laboratorium, zoodanig, dat de kandidaten zich aan het eind van dit tijdperk kunnen onderwerpen aan het examen voor reserve officier van den Vétérinaires Dienst. Zij, die voldaan hebben, dragen alsdan op de linker mouw den „Belgischen Leeuw.” van wit metaal.

3e tijdperk (3 maanden). Door de zorg van den Chef van den Vétérinaires Dienst worden de kandidaten ingedeeld bij bereiden korpsen, welke in dit tijdperk schietoefeningen en manoeuvres houden. Zij ontvangen bij dit korps een aanvullend practisch onderricht volgens een programma, vast te stellen door genoemden chef in overleg met den korpsecommandant.

In den loop van dit tijdperk wonen de kandidaten enkele voordrachten en besprekingen bij, welke gehouden worden voor de officieren en overige adspirant reserve officieren van het regiment, alsmede eenige oefeningen op de kaart en op het terrein.

Examen.

Het examen wordt afgelegd voor een commissie, bestaande uit:

Den Chef van den Vétérinaires Dienst van het II L.K.,
den officier-instructeur van de Ecole de Cavalerie,
den Vétérinaires Chef van de Ecole de Cavalerie.

De examens hebben plaats onder contrôle van den Chef van den Vétérinaires Dienst.

De kandidaten, die aan het examen voor reserve officier van den Vétérinaires Dienst hebben voldaan, worden tot wachtmeester benoemd 14 maanden nadat zij in dienst zijn gekomen. Bij hun vertrek met groot verlot beslist de Chef van den Vétérinaires Dienst definitief over de mate van geschiktheid van de kandidaten voor den t.z.t. te bekleeden

rang. Zij dragen alsdan den „Belgischen Leeuw” van geborduurd zilver in plaats van wit metaal.

Herhalingsoefeningen.

De C.S.L.R.S.V. komen 6 weken voor herhalingsoefeningen onder de wapenen gedurende een periode van schietoefeningen en manoeuvres, bij voorkeur bij het regiment, waarbij zij dienden in het 3e tijdperk van het onderricht.

Bevordering tot reserve officier van den Vétérinaireren Dienst.

Jaarlijks wordt door het Departement een opgave verstrekt van het aantal kandidaten, ten behoeve van wie een voorstel tot bevordering moet inkomen. Deze voordrachten worden eerst opgemaakt jaarlijks na het volbrengen van de 6 weken herhalingsoefeningen. De Chef van den Vétérinaireren Dienst stelt daarna een lijst samen, waarop voorkomen alle kandidaten, voor wie de oorspronkelijke goede beoordeeling na de beëindiging van de herhalingsoefeningen gehandhaafd kan blijven, en wel in volgorde van hun geschiktheid, alsmede van hen, die alsdan niet meer geschikt blijken te zijn.

De bevordering heeft daarna plaats op het tijdstip, waarop de overige kandidaten (van de andere wapens) in hun rang worden benoemd.

Zij, die niet meer geschikt blijken, zijn verplicht tot het vervullen van een diensttijd van 14 maanden met een herhalingsoefening van 6 weken en 2 herhalingsoefeningen, elk van 8 dagen.

De bepalingen t.a.v. verlof en ziekte zijn in 't algemeen als die voor de reserve officieren van gezondheid.

Gasbeschermingsdienst.

Scheikundigen bij de S.P.G. (Service de Protection contre les Gaz).

Recruteering.

De dienstplichtigen, die in de termen vallen voor opleiding tot „chimiste du S.P.G.”, worden gekozen uit de jongelieden, die het diploma bezitten van „docteur en sciences chimiques” of „ingénieur chimiste” en opgeleid zijn bij een der vier universiteiten, of uit de jongelieden, die in het laatste studiejaar zijn voor het verkrijgen van dit diploma.

De S.P.G. kiest jaarlijks 2 dienstplichtigen, die het best aan de voorwaarden voldoen, voor de vorming van „chimiste du S.P.G.” en die zoo mogelijk bij dezen dienst willen overgaan.

Opleiding.

De twee dienstplichtigen worden voorloopig ingedeeld bij de schoolcompagnie van I R.K., waar zij gedurende het eerste tijdperk het onderricht ontvangen, evenals de a.s. reserve officieren van het regiment. Na afloop worden zij gelijkgesteld met den rang van korporaal en werkzaam gesteld in het laboratorium van de S.P.G. te Vilvoorde.

In het laboratorium duurt het onderricht 12 maanden; het heeft ten doel den candidaat geschikt te maken tot het vervullen van:

de functie van officier-scheikundige in de laboratoria van het Legerkorps, het Cavaleriekorps en de S.P.G. en

de functie van scheikundige-specialist voor de burger werkplaatsen en laboratoria, welke eventueel worden gemobiliseerd voor den chemischen oorlog. Elke candidaat wordt gespecialiseerd in een dezer functies.

Behalve de werkzaamheden in het laboratorium, omvat het onderricht eenige technische en tactische kennis omtrent de verschillende wapens en de organisatie, voor zoover zijn functie zulks eischt.

Bij het einde van de vijfde maand van het verblijf aan de S.P.G. worden de candidaten bij gebleken geschiktheid en goed gedrag gelijkgesteld met den rang van sergeant.

Bij het einde van de veertiende maand leggen beide candidaten een proef af als reserve officier-scheikundige. Degene, die de beste proef aflegt, krijgt den rang van „Candidat Sous-Lieutenant Réserve”, de andere dien van „Candidat Sous-Officier Réserve”.

Beiden worden tot sergeant *benoemd* op den datum van hun vertrek met groot verlof. Herhalingsoefeningen worden bij de S.P.G. verriecht. Zij ontvangen een mobilisatiebestemming door de zorg van de S.P.G.

Boekbespreking.

Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914—1918. Herausgegeben vom österreichischen Bundesministerium für Heereswesen und vom Kriegsarchiv. Erster Band. Das Kriegsjahr 1914. Wien, 1929. Verlag der militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Prijs R.M. 29,—.

Het is uiteraard niet mogelijk om in enkele bladzijden ook slechts een indruk te geven van den inhoud van dit standaardwerk, waarvan alleen het 1e deel reeds 800 bladzijden tekst beslaat. Toch is die inhoud, die het strijden en lijden van het O.H. leger in de eerste oorlogsmaanden weergeeft, voor ons leger en voor ons volk van zeer veel belang, o.m. omdat de toestand van dit leger op vele punten overeenstemming vertoont met dien van onze weermacht. Ook op strategisch en tactisch gebied, alsmede op dat van de legervorming en van de bevelvoering valt veel uit dit werk te leeren.

Het 1e deel bevat: de „Rüstung zum groszen Waffengang”, de Augustus-veldtocht tegen Servië en Montenegro, de zomer- en de herfstveldtocht tegen Rusland, de herfstoperatiën tegen Servië en Montenegro en de veldtocht van Limanowa—Lapanow, benevens registers van personennamen en troependeelen.

Het werk is verlucht met 2 groote kaarten en niet minder dan 83 bijlagen, in hoofdzaak schetsen, die de toestanden op de oorlogstooneelen weergeven.

De namen der bewerkers van de hoofdstukken en die van den leider van de uitgave waarborgen reeds, dat de inhoud degelijk is. Bij bestudeering van het werk blijkt dit ten volle. Het boek is streng zakelijk geschreven; het verdoezelt de gebeurtenissen niet, durft den vinger op wondeplekken te leggen en is geschreven in een wetenschappelijken, rustigen stijl zonder bitterheid en zonder haat. De lezer krijgt den indruk met een alleszins betrouwbare studiebron kennis te maken.

Dat dit den samenstellers is gelukt, mocht van hen worden verwacht. Nochtans vervult het den lezer met diep ontzag voor die mannen, wier land door den oorlog is versplinterd en thans is omgeven door staten, die vroeger tot het staatsbestel behoorden, doch thans met argwaan elke handeling van Oostenrijk nauwlettend gadeslaan.

De rustige, objectieve behandeling moet te meer worden gewaardeerd, omdat er inderdaad feiten zijn voorgevallen, waarvan de beschrijving allicht voor den oud-Oostenrijkschen officier niet prettig was, omdat die feiten zoo anders zouden hebben kunnen zijn, indien de niet-Duitsche nationaliteiten vóór 1914 op loyale wijze hadden samengewerkt voor het verkrijgen van een goede weermacht en als de bondgenooten-op-papier vóór den oorlog op ruitelijke wijze hun houding ten opzichte van O.H. hadden vastgesteld.

Dit vormt wel één der belangrijkste lessen van dit 1e deel, althans voor hem, die hooren wil, dat een staat beter doet op eigen kracht te bouwen, dan te rekenen op steun van bondgenooten.

Wij mogen het hierbij laten en hopen uitvoeriger op den inhoud van dit boekwerk terug te komen.

Het geheele werk zal 6 deelen tellen, elk van ongeveer 800 bladzijden. Het 2e deel is ook reeds verschenen.

Wij bevelen het boek warm aan in de belangstelling van hen, die een studie willen maken van de krijgsverrichtingen van het voormalige O.H. leger. En die krijgsverrichtingen zijn een studie waard.

Zeër terecht schrijft de O.H. minister van oorlog in een „Geleitwort“: „Solcherart vor allem berufen, tendenzlos geschichtlicher und militärwissenschaftlicher Erkenntnis zu dienen, wird das Buch dennoch, oder — besser gesagt — eben deshalb, gleichzeitig zu einem letzten Denkmal des gigantischen Heldenkampfes, den Ö.U. Armeen mehr als vier Jahre hindurch ausgefochten haben, bis sie, noch überall auf Feindesboden, einem unerbittlichen Geschick zum Opfer fielen.“

— W.

Toegepaste studie op het gebied van tactiek en stafdienst, bewerkt door G. TH. SLOTHOUBER en G. J. BERENSCHOT, Majoors van den Generalen Staf N.I.L., Leeraren aan de Hoogere Krijgsschool.

De Indische Krijgskundige Vereeniging heeft onder No. 75 bovengenoemde studie in druk doen verschijnen.

Deze gedegen en belangwekkende studie zal door het N. I. Officierskorps ongetwijfeld met onverdeelde instemming zijn ontvangen, niet alleen omdat reeds sedert geruimen tijd naar een applicatorische oefening werd uitgezien, maar ook, wijl de samenstellers in hunne uitvoering bijzonder goed zijn geslaagd. Zij hadden de gelukkige gedachte om zich in hoofdzaak te bepalen tot de behandeling van een gemengd detachement met het regiment infanterie als kern (Hoofdstukken I en II). Waar ten slotte, in Hoofdstuk III, ook het optreden van een divisie onder de oogen wordt gezien, kan dus gezegd worden, dat de onderwerpelijke studie voor „elk wat wils“ biedt. Bovendien gaf deze behandelingswijze nog het groote voordeel, dat bij de divisie detailwerk onbesproken kon blijven, omdat dit reeds bij het regiment was geschied, waardoor de schrijvers in staat waren om in Hoofdstuk III vooral het werk in de staven en den omvangrijken arbeid van de onderscheidene diensten aan een nauwgezette bespreking te onderwerpen.

Tactisch geeft de studie ons in Hoofdstuk I het voor N. I. verhoudingen zoo belangrijke, verdragend gevecht te zien, met annex voorbereidings-, marsch-, voorhoede-, verkennings-, legerings-, voorposten-, verdedigings- en terugtochtsbevelen. In Hoofdstuk II vinden

wij de hardnekkige verdediging behandeld. Helder en overtuigend wordt telkens gewezen op het „hoe en waarom”, worden vaak verschillende oplossingen overwogen en wordt ten slotte de juiste oplossing gekozen. Eindelijk geeft Hoofdstuk III de concentratie, de gereedstelling en den aanval van de divisie.

Geheel nieuw is de behandeling van het z.g. „besluit” van den bevelhebber, zijnde de onmisbare, zakelijke conceptie van de voorgenomen gevechtshandelingen, welk stuk in den staf van de divisie de basis behoort te zijn, waarop de staf zal hebben te werken.

Op het gebied van den *Stafdienst* vinden wij verder nog een keur van gegevens. Bijzondere waardeering verdient de behandeling van den zoo belangrijken arbeid van de „diensten”, een arbeid, welke tot nog toe bij lange na niet die belangstelling mocht ondervinden, welke toch zoo ruimschoots verdiend zou zijn. Met groote kennis van zaken wordt telkens uiteengezet, hoe in verschillende omstandigheden de verpleging en de munitie-aanvulling moeten worden geregeld, hoe de geneeskundige en diergeneeskundige dienst zich van hun taak behooren te kwijten en hoe de diensten van veldpost, transportwezen en verkeer in stand moeten worden gehouden. Waarbij het telkens opvalt, dat een goed functionneeren van de verschillende diensten al ten minste even belangrijk is als de gevechtshandelingen zelve zijn. Belangwekkend zijn verder het gedetailleerd uitgewerkte spoorwegvervoer, de behandelde marsch- en legeringsstaat, alsmede de marschgraphiek, waarbij voor- en nadeelen van beide systemen tegen elkaar worden uitgewogen.

In het voorbericht wordt door de schrijvers meegedeeld, dat zij zich niet zonder schroom hebben gezet tot het schrijven van deze applicatorische studie. Vrees werd geuit, dat immers altijd gevaar bestaat, dat een toegepaste studie op de kaart zoo gaarne als model wordt genomen.

Wij moeten hierbij aantekenen, dat zij, die zich deze studie tot schema mochten maken, er in de praktijk zonder dat schema stellig heelemaal niets van terecht zouden brengen. En overigens zijn wij van oordeel, dat het overgrootste deel van ons officierskorps zeker hoog genoeg staat, om in het behandelde alleen een voortreffelijken leidraad te zien.

F. D. B.

Het moderne zieken- en gewondenvervoer van het Nederlandsche Roode Kruis. Drukkerij C. BLOMMENDAAL, 's-Gravenhage.

Dit boekwerkje is eene beschrijving van datgene, dat het Nederlandsche Roode Kruis na 5 jaren studie heeft bereikt ter verbetering van het vervoer van zieken en gewonden, alsmede van de toestellen, die het daarvoor ontwierp en vervaardigde.

Het vervoer van gewonden is een voortdurende zorg voor den militair-geneeskundigen dienst; elke poging, die wordt aangewend om dit vervoer te verbeteren, is dan ook ten zeerste toe te juichen en ik breng

hulde aan het Hoofdbestuur van het Ned. Roode Kruis voor al het werk, dat daarvoor is verricht.

Het wil mij voorkomen, dat het boekwerkje moet beschouwd worden als een handleiding ter bestudeering van de vervaardigde toestellen; om ook maar een eenigszins juiste voorstelling van den bouw van de besproken toestellen te krijgen, daarvoor is het bestudeeren van deze handleiding ten eenenmale onvoldoende. Het is noodig de toestellen zelf te gaan bekijken en hunne werking gedemonstreerd te zien. Het Hoofdbestuur heeft in het gebouw van het Ned. Roode Kruis, Princessegracht 27, den Haag, iemand beschikbaar gesteld, die genegen is elken Donderdagmiddag van 2—4 uur het geheele complex van toestellen te demonstreeren. Iedere belangstellende is welkom.

Wat betreft de toestellen, in vreedestijd gebruikt voor het vervoer van zieken, mogen wij aannemen, dat deze goed zijn en dat het vervoer per trein aangenaam, veilig en goedkoop is.

Toch geloof ik, dat gewonden andere eischen aan het vervoer zullen stellen dan zieken.

Bij den bouw van de toestellen is uitgegaan van het standpunt, dat deze eerst in de praktijk konden voldoen, wanneer zij waren:

1°. plaatsbaar in elk snel voertuig, onverschillig van welken aard (spoorwagen, motorwagen, motorboot, autobus, vliegtuig);

2°. bestand tegen de schadelijke invloeden van klimaat en geweld;

3°. zoo doelmatig mogelijk, dus vervaardigd uit standaard materiaal; het is daardoor mogelijk gelijkvormige onderdeelen door elkaar te gebruiken en een ongereed toestel door het aanbrengen van een verwisselstuk onmiddellijk zijne bruikbaarheid te hergeven.

Aan deze drie voorwaarden is m.i. voldaan.

Voor den militair-geneeskundigen dienst zijn echter enkele andere voorwaarden nog van belang:

1°. moet het gewicht zoo gering mogelijk zijn, daar het anders onmogelijk is het benoodigde materieel mede te voeren tot in het operatiegebied; m.i. is het gewicht van den ziekenraam-brancard daarvoor te groot;

2°. is het noodig dat de toestellen (brancards) gemakkelijk uit elkaar te nemen en weer in elkaar te zetten zijn en dat de onderdeelen klein en licht zijn, zoodat zij ook in de loopgraven medegenomen kunnen worden; het vaste raam van den ziekenraam-brancard is m.i. hiervoor te groot en te zwaar en niet verder uit elkaar te nemen; verder moeten de onderdeelen van een brancard gemakkelijk door één persoon in elkaar gezet kunnen worden;

3°. de prijs moet laag zijn, zoodat door het leger de groote benoodigde hoeveelheid kan worden aangeschaft;

4°. de gewonde moet aangenaam en rustig op den brancard kunnen liggen (hoofdvoorwaarde).

Bij proeven, die tijdens de legeroefeningen op 24 en 25 September 1930 in Limburg door het personeel van het Roode Kruis zijn genomen, is gebleken, dat de „patienten” (gezonde mannen) het vervoer wel aangenaam vonden, wanneer de weg vlak was en de snelheid van het vervoer ± 10 KM. per uur bedroeg. Werd de snelheid opgevoerd tot ± 20 KM. per uur, dan was het liggen op den brancard zeer onaangenaam door het slingeren en schokken.

Voor gewonden vervalt dus geheel het voordeel van het snelle vervoer. Het voordeel van den „snellen brancard” vervalt dus.

Voor langzaam vervoer zou het meer economisch geweest zijn de „snelle raderbaar” in te richten voor het trekken van twee of drie raderbaren.

In het genoemde boekwerkje worden de volgende toestellen beschreven en besproken:

I. *Ziekenraam-brancard.*

Ia. *Kapraam voor brancard.*

II. *Snelle raderbaar.*

IIa. *Raderbaarverlichting.*

III. *Dwarsleggers.*

a. In personentreinen;

b. in elektrische treinen;

c. in autobussen.

IV. *Militair vervoer.*

Er is naar gestreefd toestellen te bedenken en te vervaardigen, waardoor het mogelijk is, zieken en gewonden, wanneer zij eenmaal op een bepaalde baar liggen (in dit geval op den ziekenraam-brancard) over groote afstanden te kunnen vervoeren, zonder dat de patient de baar behoeft te verlaten. Een eerste eisch is dus, dat de brancard in elk willekeurig vervoermiddel (dus ook in een willekeurigen spoorwegcoupé of in een willekeurigen auto) kan geplaatst worden, zonder dat hij scheef gehouden behoeft te worden. Dit doel is m.i. bereikt met den ziekenraam-brancard.

Verder is getracht door bepaalde veerende doozen dit vervoer zoo te maken, dat de patienten niet klagen over al te veel schokken en slingeren. Dit doel is m.i. niet bereikt. Vervoer in een Fordauto, of in een raderbrancard, getrokken door een motor, is voor een gewonde niet uit te houden, wanneer dit vervoer met eene snelheid van ± 20 KM. geschiedt; zelfs niet op gebaande wegen in vreedestijd.

Verder is m.i. de ziekenraam-brancard in de loopgraven niet te gebruiken, evenmin als onze eenheids-veldbrancard; beide zijn te lang. Bovendien is de ziekenraam-brancard te zwaar om in voldoende hoeveelheid naar het front gebracht te kunnen worden; dat het raam niet verder uit elkaar te nemen is (zooals de eenheidsveldbaar) is m.i. ook een bezwaar.

Door de afmetingen van de eenheidsveldbaar kleiner te nemen en het ligzeil in te richten als het zeil van het ziekenraam-DE MOOLJ, zou een brancard te verkrijgen zijn, die, evenals de ziekenraam-brancard, in personenrijtuigen, auto's, enz. in horizontale houding zou kunnen worden geplaatst.

Het vervoer per „snelle raderbaar” (getrokken door motor) of op den ziekenraam-brancard per auto is voor gewonden door hevig schokken en slingeren onhoudbaar, wanneer de snelheid opgevoerd wordt tot ± 20 KM. per uur.

K.

Maarschalk FOCH aan het woord, door Commandant CHARLES BRUGNET. Uit het Fransch vertaald door ALBERT VOGEL. *'s-Gravenhage*, C. BLOMMENDAAL. 1930. Prijs f 3,—.

Het boek, geschreven door een officier, die tot den staf van den Maarschalk heeft behoord, vormt een goede karakterschets van een der grootste bevelhebbers uit den wereldoorlog. Het geeft bovendien een overzicht van hetgeen de Maarschalk in zijn lange leven heeft verricht; het toont, dat FOCH is geweest een man van groote wilskracht en werkkraft, met een geweldige energie. Het lezen van het boek kan niet anders dan de sympathie voor den Franschen veldheer doen toenemen. De mooie karakterschets en zijn sympathie voor Maarschalk FOCH hebben waarschijnlijk ALBERT VOGEL ertoe geleid dit boek te vertalen.

C.

Unterrichtstafel über die Stielhandgranate 24 mit Bz. 24 und Sprengkapsel Nr. 8, aufgestellt vom Heereswaffenamt, Prüfwesen. R. EISENSCHMIDT. *Berlin*, 1930. Prijs R.M. 2,—.

Een zeer mooie, duidelijke plaat in kleurendruk op schaal 2:1, welke zich uitstekend leent voor het aanschouwelijk onderwijs.

C.

Clerkx-Methode voor schriftelijk voortgezet onderwijs onder directie van H. G. CLERKX. *Circulaire aan de Pers in Nederland*, met bijlage.

De op dit gebied ervaren directeur geeft in de circulaire een duidelijke uiteenzetting van zijn methode voor schriftelijk voortgezet onderwijs na den leerplichtigen leeftijd. Het streven moet worden toegejuicht; dat reeds veel in deze richting is bereikt, bewijst de bijlage, welke een zeer groot aantal aanhalingen uit brieven van ouders en andere lesgeevenden bevat, waaruit duidelijk blijken de groote erkentelijkheid voor en ingenomenheid met de methode.

C.

Vlag en Vaandel. Nederland in de oorlogsjaren 1914—1918.
Spel in twee bedrijven. Woorden en samenstelling van A. CAPTIJN.
Drukkerij J. VAN BOEKHOVEN. *Utrecht*, 1930.

Het is den Schrijver wel toevertrouwd, een dergelijk spel te ver-
vaardigen. Ook dit spel zal wel inslaan.

Het eerste bedrijf handelt in de dagen kort vóór en bij het uitbreken
van de mobilisatie; het tweede bedrijf verplaatst ons in de 4 oorlogs-
jaren. Tot slot een Apotheose.

Op de titelbladzijde volgt een portret van H. M. de Koningin.
Minister DECKERS schreef een kort begeleidend woord.

Het boekje bevat verder afdrukken van de Oproepingstelegrammen
van 31 Juli 1914 van de Nationale Militie en van de Landweer, alsmede
van de Regeeringsverklaring van 3 Augustus 1914. Tot slot een Eere-
blad met de naamlijst van de officieren, onderofficieren, korporaals en
manschappen der Koninklijke Marine, „die gedurende de mobilisatie-
jaren 1914—1919 bij de uitoefening van hun plicht het leven lieten.”

Bij de lezing wordt weer veel uit den mobilisatietijd in onze herinne-
ring teruggeroepen.

Zij, die een opvoering van „Vlag en Vaandel” bijwonen, zullen wel
een levendig spel te zien en te hooren krijgen.

C.

Ter aankondiging ontvangen.

Clerkx-Methode voor schriftelijk voortgezet onderwijs onder directie van H. G. CLERKX. Circulaire aan de Pers in Nederland, met bijlage.

S. DE STACKELBERG. La guerre des gaz. Comment nous défendre? Avec 3 croquis. *Lausanne*. Edition de la Croix-Violette. 1931. Prijs Fr. 3,—.

